

№ 6.

„Загляне сонцэ
и ў нашэ ваконцэ!“

Жалейка

*Ex libris
Bohdan Krawciw*

Янки Купалы.

Грай, мая жалейка,
Пей, як салавейка!
Апевай нядолю,
Апевай няволю,
И грымни свабодна,
Што живе край родны.

Янка Купала.

ПЕЦЯРБУРГ.

Друкарня К. Пянткоўскага, Вялик. Пад'ячэская вул. № 22.

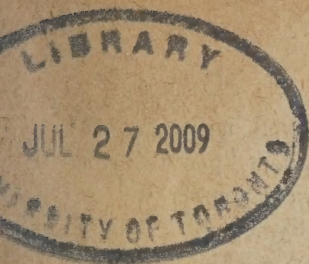
1908.

Presented to the
LIBRARIES *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO

by

DAVID CLENDENNING

*Ex libris
Bohdan Krawciw*

Я не паэта.

Я не паэта, о крый мяне Божэ!
Ня рвуся я к славе гэт'кай ни мала.
Хоць песенку-думку и высную можэ,
Завуся я толькі—Янка Купала.
Славу паэтаў разносяць па свеце,
Вянкі ўскладаюць и звоняць пахваляй,
Я ж циха йграю, хтож цихих прымеце?
Ат! ведама з вёскі—Янка Купала!
Кожны край мае тых, што апеваюць,
Чым ёсць для народа упадак и хвала,
А Беларусы нікогаж не маюць,
Ніхай жэ хоць будзе Янка Купала.
Доляй убогі йон ціхі, ня смелы,
Бэда, яго маці, ўзгадавала,
Слізозы пагарды п'е толькі век цэлы,
От, ведама, прасты Янка Купала.
Песні начаў пець тэй мовай убогай,
Якой погарджаюць горка, недбала,
Пэўна и песен счураюцца многа,
От, ведама, здумаў Янка Купала.
Шчасця так рэдка над светам усходзе,
Но досіць бывае меці хоць мала,
Должб каб бачыў у родным народзе,
А быўбы шчаслівы Янка Купала.

Эт, с часам людзи ўпадаюць на силе,
Смерць скосе, глядзи и больш крыжам стала
Нехта спытае: хто ў гэтай магіле?
А напис пакажэ: Янка Купала.

К песням.

Песни мае, песни!
Смуткаў маих дзеци,
Калиж час вам прыйдзе
Весьяла запеци?
Ой! сваю и з вашай
Роўну долю бачу,
Плачыце вы, песни,
И я з вами плачу.
Хацеўбы вас, песни,
Зрачыся, пакинуць,
Силачкиж мне мала,
Буду ўжо так гинуць.
Выплакаў вас сэрцам,
Выснийў вас душою,
Вальчучы з нядоляй,
Вальчучы з бядою.
И цяпер за мною
Ходзице вы ўсюдах,
И вясной па траўцы,
И ў восень па грудяхъ,
Па снягу зимою,
Па загонахъ летамъ.
Вы мяне спазнали
З горам, з людчым светам.

Шмат чаго нагналі
Мне ў душу смутную,
И йшчэ знаю, знаю,
Шмат чаго пачую.
И так мне здаецца,
Сколько ни тужыці,
Са мной вы, я з вамі,
Вечна будзем жыці.
Толькі, мае песні,
Смуткаў маіх дзеці,
Каліж час вам прыйдзе
Всяля запеці?!

С песьняў а сваёй старонцы.

Не вясёлая старонка
Наша Беларусь,
Людзі: Янка, ды Сымонка,
Птушкі: дрозды, гусь.
Поля: горы ды каменя,
Потам зліта ўсё,
Сенажаць—адны карэння,
Сівец ды купіо.
Родзе шнур не самавіта
Сколькоб працы ўніос,
Ячмень с сажай, з званцом жыта,
С свірэпкай авёс.
Не багатыя і вёскі,
Садоў ў іх не знаць,
Толькі часам дзе бярозкі,
Як тычкі, стаяць.

А у вйоскахъ люд убоги,
Век беда ў крук гне.
Вечна ў лапцях, гное ноги,
Зрэбья спину тне.
Цйомны, цйомны народ гэты,
Трудна и сказаць,
Абырваны, не адзеты,
Ня ўмее чытаць.
З яго кожны насмяецца,
Назаве дурным...
Бедны люд... так бы здаецца,
Плакаў разам з йим.
Так нямила, як магілай,
Неяк выдае
Беларусь, мая старонка,
Но люблюж яе.
Як калиб з ей разлучыўся,
Плакаў б с усих сил,
Эй, бо дзе воўк урадзіўся,
Яму куст той мил!
Ў хаце голаду дазнаю,
З'ем хлеба, вады..
Горэй жыці ў чужым краю,
Болей сльоз, нуды.
Там не найдзеш братних сэрцаў,
Там кожны чужым,
Будзеш жыці ў паняверцы,
Ды адзін адным.
Песню родную зацягнеш,
Хто пачуе, хто?
Тамъ любіць свой край прысягнеш
Лепей, як жыццёю.

С песняу беларускаго мужыка.

* * *

Я багач, я магнат!—
Усимъ рад, усим сыт!—
Што мне пан, што мне кат!?—
Цэлы свет мне аткрыт!
Я усйо заклану,
Усйо силай папру,—
З гор зраблю далину,
А з далинки гару!
Затрымаю ваду,
Цйомны бор павалю,
А як с сошкай пайду,—
Увесь свет накармлю!
Кажуць, бедны дух мой;—
Яж таки маладзец!—
Замахаю касой,—
Трупом ляжэ сивец!
Кажуць,—крыўджу людзей;—
Ах, каб их жэ баги!—
Циж ня с працы маея
Карыстае други?!
...Эй, дуж я да ўсяго—
На ралли, на лугу!
Тольки гора свайго
Я змагц не магу!...
Тольки шнур мой вузкі,
Град на поли пажне,
И залом ведзьмаки

Заплятуць на мяне;
Толькі ў хатцы маеі
Зимой свішчэ вихор,
Хлябок вынесе змей,
Дроў ні дасьць панскі бор;
Толькі, як памру я,
Прападаю, як мыш,—
Німа хоць бы гнілля
На труну і на крыж...
Толькі, як памру я,
Ні ўмірае беда,
Хоць з магілкі маеі
Змые насып вада...

Я мужык беларус,—
Пан сахі і касы;
Цёмны сам, белы вус,
Пядзі дзьве валасы.
Бацькам голад мне быў,
Гадаваў і карміў;
Беда маткай была,
Праца сілу дала.
Хоць пагарду цяплю,
Мушу быць глух і нем,
Хоць свет хлебам кармлю,
Сам мякіначку ем...
С цяжкай працы маеі
Карыстаюць усе,
Толькі мне за яе
Німа дзякуй нідзе.

Глянь, высокинський бор,—
Вокам нельга прабиць;—
Загудзеў мой тапор,—
Як блин, поле ляжыць!
Сошку з вышак сцягнуў,
Кабыличку ўшчаміў,
Спину трохи прыгнуў,—
Лес на пахань зрабіў!
Дый засеяў кусок,
Потым з жонкай пажаў.
Пан пшанички тачок,
Люба глянуць, наклаў.
Так вот, людцы, яки
Я мужык беларус:
Нады лбом сinyaки,
Цйомны сам, белы вус.
Эй, каб цйомны ня быў,
Чытаць ксйонжки умеў,—
Я бы долю злабыў,
Я бы песенкі пеў!
Яб патрапіў сказаць,
Што і я—чалавек,
Што і мне гараваць
Надаела ўвесь век!...

Шумныя бярозы
Пабяліў мароз;—
Хацеў бы я плакаць,
Дый не маю сльоз.

Хацеў бы я пеці .
Аб сваей бядзе,
Но мне сэрцэ ные,
Песенька няйдзе!
Хацеў бы, каб зимаў
Срогих не было,
Каб зарэло цягам
Летняе цяпло!
Хацеў бы, каб доля
У хатцы жыла,
Каб з бурливай рэчкай
Нядоля сплыла!
Хацеў бы, каб воля
Гуляла са мной,
Каб сонейко грэла,
Як грэе вясной!
Но, Божэ мой мілы!—
Доли не видаць,—
Кайданы няволи
На рукахъ звиняць.
Нима вясны, сонца,
Светлых дзён нима,—
Марозам марозиць
Срогая зима;
Марозам марозиць,
Снегам адзяе,
На работу гониць,
Есьці не дае.
...Эх, пайду я ў поле
Долячкі шукаць,
З востраю касою,
Як на сянажаць!

Ой, пайду я ў поле,
Як бы на вайну,
Шукаючы волю,
Шаблячкай махну!
Ой, пайду я ў цэркаў,
Свечачку куплю,—
Можэ згине горэ,
Якое цярплю!
Можэ ўзойдзе доля
Ясненькай зарой,
Можэ блысне сонцэм
Воля нада мной!

Пажалей мужыка.

Пажалей мужыка-бедака,
Ты, каторы адзеты і сыты
Пажалей,—не атсохне рука,
Бо яму свет да шчасця закрыты.
Як асенняя ноч, як туман,
Цёмна сам, цёмна ў хатцы крывой;
На плечах абарваны лахман,
Ногі скручаны цывёрдай лазой.
Холад, голад і нэндзу цярпиць
За кроў і за працу сваю.
Прыдзе ў хату,—ў парозі стаіць,
За сталом яго мейсцэ—с краю.
І ласкавых ён слоўцаў нідзе
Не пачуе, ня кинуць яму;
Не ўспаможа ніхто у бядзе,
Не дасць хлеба і дроў на зиму.

Так ты, брат, пажалей мужыка,
Каб было яму жыць висялей!
Пажалей,—не атсохне рука,
Пажалей ты яго, пажалей!
Пажалей, бо з яго цямнаты
Кожны рад карыстаць заўсяды;
Пажалей ты яго сираты,—
Бо на свет много прыдзе бяды,
Бо за крыўдў сваю адамсциць,
Свиням будзе крыви ни пабраць!—
Адамсциць, аж земля задрыжыць,
Аж вихры зашумяць, загудзяць!

Гониш мяне, паничок...

Гониш мяне, паничок,
Не ў пару ис хаты,
Што я бедны мужычок,
Доляй нибагаты.
Гониш с хаты, хаця я
Плациў акуратне,
Хоць за гоньки, дом з гнилля
Драў ты грош астатни.
...Циж на тое табе Бог
Даў багацця боли,
Каб ты бедных душыць мог
Як быкоў у поли?
Гей, с табой жэ мы браты,
Як личыць з Адама,
А ты гониш?!.. кабжэ ты
Цягаўся так сама!

Каб цягаўся рабаком,—
Бо рабак тыж прэце,—
И пазнаў, як бидняком
Кепска жыць на свеце?!

Л а п ц и.

Не праклинайце
Лапцяў липовых,
Не пагарджайце
Лапцяў лазовых.
З йими шануйце
Цяжкую працу,
Лапатник кормиць
Пана с палацу
С часам жэ лапци,
Гаю, ой гаю!
Выпрэ дастатак
З нашага краю;
Людзи абуюць
Боты, камашы,
Прыдзе загуба
На лапци ваши,
Но з йих адзин хоць
Мусе астацца,
Ў церкви зависне,
Дый на падкладцэ.
Вушкам аборай
Скурай пад сподам
Памяткай будзе
Прышлым народам.

Будзе йон сведчиць,
Як у няволи
Кепска живеца
Ў хаци и ў поли,
Як людзей сотни
Лапци цягали,
Каб багачы ўсе
Ў золаце спали.
И пройдуць леты,
Многия веки,
Зменяцца людзи
Можа и рэки,
Лапаць жэ будзе
У церкви висеци,
Люд аб йим будзе
Песянки пеці.

С а х а.

Друг мой неадчэпны,
Саха ты крывая,
Хоць кормиш свет цэлы,
Самаж век худая.
Вяровак, жалеза,
А дрэва найболей
Пайшло, каб пажытак
С цябе быў на поли.
Рэзак и нароги,
Й палицу, ўзнимай—роль,
Мне выкаваў ў кузни
З жалеза каваль Сроль.

Паличник, прыполак,
Падсошник, кривуля,
Прыстроены мною
З дубочка сынулі,
На пласе з бярозы,
Ў рагач увязанай
Падвоямі туга,
Нароги ўзагнаны.
Рагач же яловы
З мылицай узбітай
К ярму прыкаваны
Прызьмай з дубцоў витай.
У ярмо кульбаки
Капаныя ўткніоны,
А такжэ й занозы
На ўсе дзьве староны.
...Таких та прыладаў
Сабраць сасе трэба
Каб здатнай была йна,
Дабыці нам хлеба.
Як гэта ўсё ўмелай
Рукой і здаровай
Прывіоў да парадку,
И сошка гатова.
Валоў запрагаіш,
Кульбаки прымерыш,
И валь баразною!
К сабе Бур, к сабе Рыж!
К сабе Бур, к сабе Рыж!
Идзі роўна сошка,
Мыж горэ забудзьма,
Запейма хоць трошка,

Каб свет аж затросся...
На ўсе каб староны,
Як гром, гул разнійосся...
Тыж, сошка, худая,
Яж пан твой араты,
Век бедны й галодны,
Хоць пан мой багаты.

С песьняу мужыцкіх.

Нима хлеба, нима соли,
Чужому раби,
Нима шчасьця, нима доли,—
Вот тут и жыві!
Вот зима,—мароз вялики,—
Дровы ў Менск цягни;
Дзетки змйорзли: енки, крыки:—
Вот тут и жыві!
Прайшла зимка, цёпла стала,
Весна на зямлі,
А тут корму, хлеба мала,—
Вот тут и жыві!
Весна, лета—час рабочы:
Ары, каси, жни;
Пот крывавы залиў вочы:—
Вот тут и жыві!
Прайшло лета, прыйшла восень,
Падатки няси;
А дзяцей абдзйортых восем!—
Вот тут и жыві!

Вот и будзь шчасливым, браце,
Доли не кляни:
Холад, голад, бяда ў хаце;—
Вот тут и живи!
Працуй цяжка дни и ночи,
Пагарду цярпи,
Сказаў праўду,—дзяруць вочы;—
Вот тут и живи!
...У палацы пьюць, гуляюць,
Свецяцца агні;
Мянеж с хаты выганяюць...—
Вот тут и живи!...

А ты, браце, спи!

Весна. Сонцэ узыходзе,
Свеце па зямлі;
Дух збудзіўся у народзе,—
Устали, пашли.
Йосьць и працы, йосьць и поту,—
Спаць нима кали!
Дружна валяць на работу!...
А ты, браце, спи!..
Спи, на сльозы и на горэ
Рукою махай;
Хоць зрабйу бы ты з их морэ,
Но кажы: нехай!
Нехай тые уставаюць
Рана да зары,
Што свабодачку кахаюць!—
А ты, браце, спи!...

Холад, голад, беда ў хаце,—
З нэндзы дух замйор;
Дзеци, жонка шлюць пракляцце...
Тыж, як твой тапор!
Дрэмле сошка, и адлогам
Шнур ляжыць даўгі;
Ржа касу есьць над парогам...
А ты, браце, спи!
Спи, а можэ хто заблудзе
У твой бедный край,
И цябе з душой разбудзе,
Крыкне: «Уставай»!
Ты на гоман той народни
Паходню бяри
И других будзи с паходней!..
А можэ лепш спи?!...

Ня рвися к багатым.

Ци найдуць пажары, хваробы пад стрэхи,
Ци голад, ци холад, ци смутак у хаці,
Няйдзи да палацу шукаці пацехі!—
Там толькі пачуем шыдэрскіе смехі!
Ой, раджу, ня рвися к багатым, мой браце!
Ня рвися к багатым ты, доляй убогі,
Ни найдзеш сэрц братніх, дзе толька багацце!—
Там будзеш сабой выцераці парогі,—
Табе, як сабацэ, косць кинуць пад ногі...
Так, слухай! ня рвися к багатым, мой браце!
Багаты гуляе, адзеты и сыты,

Багатаму цэлы век свята на свяце!
Тыж вечне працуеш, век потам аблиты,
Но будзь чалавекам, бо тыж не забыты!—
Падшэптаў мамоны ня слухай, мой браце!

Мая хатка.

И старая и кривая
Хатачка мая,—
Уся злеплена, як будка,
З аднаго гнилля.
На страсе, як на балоце,
Зрос зялёны мох;
Каты часам и сабаки
Лазяць па вуглох.
Па дзёве шыбы у ваконцы,
И тыя з лучын,
Адны нязінькія дзёверцы,
Ганачак адзін.
И ў сярэдзіне у хатцэ
Бедна, хоць ты плач:—
Непачэсна выглядае,
Бо я ж—не багач.
Яе сцен не склютавана,
Нима ў ёй святлиц,
З друзу выбита падлога,
А столь из драниц.
Як увойдзеш,—пры парози
З глины печ стаіць,—
На ўсю хату, як урадник,
С падылба глядзіць;

А пад печкай—маих курак
Хатки-катухи,
Там, як трэба мне ўставаці,
Пяюць пятухи.
Напроць печы з дзвёйох плит жорны
Пры жорнах палок;
Над палком тырчыць пад бэлькай
Коска і брусок.
На куце пад абразамі
Стол стаіць, як пан;
Дзёве пры йім таўстыя лаўкі
І адзін тапчан.
Так вот знайцеж маю хатку,
Родную маю!—
Ў йой век цэлы жыву я,—
Ем, працую, сплю.
Хоць старая, хоць крывая,
З аднаго гнілля,
Не аддам яе нікому—
Бо яна мая!
Бо яна мая!

Так... не...

Так-не, так-не,
Загарак гамоне
Так-не, так-не,
Учора і сягоння.
Плакаць ці смеяцца
Так-не, так-не,
Скарэй сльоз даждацца,

Так-не, так-не,
Йосць и ў нас свабода,
Так-не, так-не,
Но не для народа.
Так-не, так-не,
То свабод як хмараў,
Так-так, так-так,
Но толькі для.....
Так-не, так-не.
То зямлі не мала,
Так-так, так-так,
Ўсім бы досыць стала,
Так-не, так-не.
Шмат зямлі паханай,
Так-не, так-не,
Но толькі у пана.
Так-так, так-так.
Дзе гора шукаці,
Так-не, так-не.
У мужыцкай хаци,
Так-так, так-так.
Учора й сягоння
Так-не, так-не,
Загарак гамоне.

Ах! ці доўга...

Ах! ці доўга, братцы, будзем
Пад няволей мы стагнаць?
Ах ці доўга свайо шчасьця
Сваю долю праклінаць?

Ци так цягам, як сягоння
Цярпець будзем мы бяду?
Циж нам горкая нядоля
Написана на раду?
Жыццё нашае, нас бедных
Бязпрытонных мужыкоў,
Горш за ўсякага стварення,
За сабак і чарвякоў.

Хоць мазольнымі рукамі
Ты працуеш кожны дзень,
Хоць у гэтай цяжкай працы
Ссохнеш з голаду, як цень,
Але твае жонка, дзеці
Хлеба просяць у людзей,
Але тваім дзецям, жонцы
Нима чым прыкрыць грудзей.

Ци мароз, ци снег вяликі,
Басяком бяжыш на двор,
Бо такая твая доля,
Таки яе прыгавор!
Кали часам ты двузлотку
Зарабіў у пана гдзе,
Так на чынш і на падаткі
Яе воласць забярэ.

Хоць нам гэту зямлю-матку
Богъ безплатне дараваў
И плаціць чыншоў, падатку
За яе нам не казаў,
Но на гэта тут ня помнюць
И як могуць так дзяруць,
И паследнюю кароўку
За падаткі прададуць;

Хто тут винен, разгадайце,
Ци тут Бог, ци чорт пракляты?—
Но, што тольки мне ни байце,
Самиж многа винаваты!...

З маіх песняў.

Што нахлыне ў душу,
Што сасню вечаром,
Праз што вочы рашу,—
Усё выллю пяром.
Усё выллю і ў свет
Песняй лётнай пашлю,—
Няхай з вихрам у след
Аблитае зямлю!
Няхай лётае ўкруг
Над скаванай зямлёй,
Дзе спяць сіла і дух,
Дзе брат свой, як ня свой!—
І тых будзе, хто спиць.
Хто цярпіць бяз віны,
Няхай гулка грыміць,
Як званы! пяруны!
Можа гэтакі звон
Даляціць да нябёс,
Атдасць Богу паклон,
Скажэ, колькі ллю сльоз!...

На польскую ноту.

Свеце месяц, свеце
Звечара да рана,
Арэ мужык поле
Не свайо, а пана!
Не свайо так поле
Мужычок пахае,
Бо сваей зямельки
Так нямнога мае.
Пахае, пахае
И галосиць песьни,
Потам ўвесь пакрыты
И увесь крывавай.
У даль, у шыроку
Гоне думки роем,
Гоне йих, у прышласць
Глядзиць з неспакоем.
Вот надойдзе восень,
Двор багацце зложэ,
Будуць поўны торпы
И сена и збожа.
Вёсела пан с паняй
Едзець за границу,
Мужыку ж хоць зубы
Злажы на палицу.
Аручы чужое
Ад Юр'я да Спаса,
Сабе й не згарусциў
К восени запасаў.
Бязхлеббе глухое
На стале засядзе,

Яго з дзяцьмі, з жонкай
Пасварэ, пазвадзе,
У карчму загоне
На горэ—забаву,
Кажушок, бравэрку
Даць скажэ ў заставу.
Свисне ў хаце холад,
Свисне папайомку,
А ў барэ, у панскай
Сасна у сасонку.
И шумяць сасонки
Мужычку над вухам:
«Кинь смутныя думки,
«Кинь и будзь ты зухам.
«Надойдзе гадзінка,
«Зямелькі прыбудзе,
«Запануе доля
«У бедным, у людзе»
Мужычок сасонник
Чуе и ня чуе,
Арэ й цыха плачэ,
Аб доли бядуе.
«Не шуми, бор пански,
«Такъ у дзень и ў ночы,
«Пакуль сонцэ ўзойдзе;
«Раса выесць вочы...
«Раса выесць вочы,
«Пот цела паране,
«Пакуль будзе ў хаце
«Доли панаване»...

Пейце старцы, дзеці,
Добра меци пана,
А лепей ня меци.
Пан за тваю працу
Нибы то й заплаця,
Знай плату с палацу!..
Збярэш з ей багаця!
За гадзин семнаццаць
Трудоў ў дзень нязмення
Выйдзе грошаў дваццаць,
Або й таго меняй.
Ой! ды лйогкай служба
Нигдзе не бывае,
Бо служба ня дружба,—
Няволя цяжкая.
Трэба ведаць, знаці
Службы гаравання,
Позна легчы спаці,
А устаць зарання.
На слаце й марозе
Рабиці з зиханнем,
Дрыжэці ў парозе
Перад злосным панам.
Зацirkай найболей
Гавець, адгаўляцца,
Як свинні на поле
З блахамі валяцца.
Лае пан багаты
А ты цярпець мусиш,

Хоць не виноваты,
Языка прыкусиш.
Горш якой скацины
Спага́няць, знеславяць,
Кляцьбой бяз прычыны
Спаткаюць, атправяць.
Ой дана, ой дана!
Пейце, старцы, дзеці,
Добра меци пана,
А лепей ня меци.
Ў службе гора болей,
Як яких выгодаў,
Хто ня любіць воли,
Не нашага роду.

Панич и Марыся.

Свеце месяц, свеце,
Як дзюрка ў сермязе,
Панич за мужычкай
Безустання лазе.
Дваццаць лет Марыси,
Кроў играе ў целе,
С панским сынам ночки
Каратае, дзеле.
«Марыся, Марыся»!
Гаворыць ей маці:
«Кинь на панича так
Вачыма миргаци!»
Яна як ня чуя
Матчыных маралаў:

Спусци маці з вока,
Дзеўка й загуляла,
Пад лясок, за вёску,
Бы далей ат дому,
Ляціць на спатканне
К паничу ўдалому.
Што з сабой там робяць,
Як час каратаюць?
Гэта хіба толкі
Муж и з жонкай знаюць...
Свеце месяц, свеце,
Як лысына ў пана,
Муsiць быць нарэшце
Песня даспевана.
Ат пакус и ўцехаў
Шаг адзін к пакуце,
Быці бабай дзеўцэ...
Часам чорт наплуце...
...Паничу с паненкай,
З багатай Амэляй,
Ужо рукі вяжэ
Ксiондз хусткай ў касцэле;
Паничова ж любка,
Марыся ўдалая,
На прылiоты бусла
Слiозна паглядае.
Марыся, Марыся!
Галоўкі ня чухай,
Ня слухала маці,
Бабкі цяпер слухай.

В е с н а.

Ой, весна, ой, весна!—
За душу ты милей,
С тобой доля ясна,
С тобой жыць весялей!
Як з'явилася ты,
Лес иначэй шумиць;
Узлажыўшы листы,
Як пан, думны глядзиць.
Ты зяліонай травой
Скрыла чорну зямлю,
И прызвала сабой
Усех к працы, к жыццю.
Гоман птушак-пяюх
Льецца ў вушы твае,
На жалейцы пастух
Галасиста пяе.
Чуць заняўся усход
Неба яснай зарой,
Прэць на поле народ
З бараной и сахой;
Працавитай рукой
Засевае шнурок;—
Ой радзи, Божэ мой,
На пацеху хлябок!
...А там далей глядзи,—
Стаиць дзевачак с пяць,
И з дзявочай грудзи
Громка песни лецяць.
Адным словам, кругом
Весна, право твайо!

С цябе долю бяром
Асладжаем жыццё.

.

Засвяціж ты, весна,
Сваім блескам для нас,
Калі сэрцэ, душа
Спяць у чорненькі час!
Засвяці, калі мы
Абальомся слязмі,
Разбудзі нашы сны,
Душу, сэрцэ вазьмі!

С песьняў аб вясне.

Свяціло сонцэ, птушкі пелі,
Была вясна ўжо дзье нядзели;—
Гняздо клаў бусял-клякотун;
Лясы ўжо пукацца хацелі
И песьні весела шумелі;
Шукаў ахвяр сваіх каршун.
Но вот збірацца сталі хмары,
Крукі паселі на папары,
Запеў а пólудні п'явун,
И сивер с поўночи павеяў,
Снегамі ўсю зямлю абвеяў;
Азябшых птушэк б'ець каршун.
И будзе так са дзе нядзели:—
Имша зацыхне у касцелі,
Замоўкне бусял-клякатун;—
Ах зноў устане из пасцелі
Цяпло и свет сабой засцеле,—
Загине з выстралу каршун...

Засвяціло цяпло бляском радосці яснай,
Разбудзіло ўвесь свет ад зімоваго сну;—
Эх, напрасна вихор енчэ ў плоце, напрасна:—
Відзім светласць кругом, відзім сонцэ—вясну!
Як з вадзіцы свянцонай нячистая сіла,
Паляцели растаўшы і снег і мароз;—
Вясна холад змагла, вясна свет ажывіла,
З вясной меней на свеце і смутку і сльоз!
Ва ўсіх шчасьця на твары вясёлкай гуляе,
Захэнцае да працы, да праўды святой,
Невясёлыя думы і сны разганяе,—
Аж так хочэцца жыць усею душой!
Аж так хочэцца жыць і святую надзею
Калыхаць у душы, думку сніць аб адным:
Што вясна нашэ горэ, як снег і завею,
Пахавае ў рацэ, спале сонца агнём!...

Восень.

Эй, восень, восень,
Скуль ты ўзялася?
Песняй неўдалай
Так разлеглася?
Хоць адным шчасце
Восень прыносиш,
Для других жутка
Горам галосіш.
Для адных ясна,
Цяпла навеіш,

Линуць багаццем
Не пажалеиш.
Збожэм насыплеш
Поўна аруды,
Будзе, эй будзе
Золата груды.
Дзикаж ты бьешся,
Восень а шыбы
Беднай мужыцкай
Хатки—сялибы.
Хатка старая
Стогне, трасецца,
Туж, туж бязсильна
Рухне, здаецца.
Бедные людцы
Крыюцца ў хатцы,
Страшна йим, страшна,
С холадам знацца.
Дзеці худые
Туляцца к печи:
Босые ноги,
Голые плечы.
Да йих палезла
Нитки сукаци
Ў зрэбнай спадницы
Хворая маци.
Ўсеўся на лаве
Згорблены бацька
И ўвесь аддаўся
Думцэ бедацкай.
Вот нібы восень,
Думае гэтак,

А тут нима, бач,
Хлеба у дзетак.
Цэлая лета
Биўся, не жарты,
Ну и труды ўсе
Што были варты?
Хоць шнур вузеньки
Не дасць шмат хлеба,
Ды чынш вялики
Выбраци трэба.
С поля сабраў вот
Коп пяць безмала,
Як змалациўжэ
Воласць забрала.
Ну асталася
Ат чыншу нешта,
Бач! магазынник
Вывалак рэшта.
Вот и живи тут,
И будзь шчасливы,
И будзь багаты
Восеняй з нивы.—
Холад у хаце,
Голад у хаце,
Ба, и скацинцэ
Корму не хваце.
Кепска, эй, кепска!
Жыци ў няволи,
Горш яще жыци,
Як нима доли.
Гэт'кия думки
Мучаць старога,

Бедны гаротны,
Шкода такога.
Каля хацинкіж
Вецер заводзе,
Знай ты, нешчасны,
Стужа надходзе.
Знай ты, нешчасны,
Знай ты, убогі,
Будзеш марозиць
Руки і ногі.
Да места возік
Дроў будзеш везці,
Сівер табою
Будзе ўсё трэсці.
Будзеш калеці
Ночкай у полі,
Каб здабыць дзеткам
Хлеба, круп, соли.
Лоб счырванее
Плечы спацеюць,
Ногі у лапцях
Акачанеюць,
Будзеш ты сеяць
Слізны па полю,
Дый праклінаці
Горкую долю,
Ё змучаны гэтак
Працай, марозам,
Знайдзеш магілу
Недзе пад возам.

З асенних напеваў

Не гудзи так, восень,
Непагодай дзікай,
Не крываўся, сэрцэ,
З нядоли вялікай.

Цяжэнька марнеці
Ў жыцця паняверцы,
И восень на свеце,
И восень на сэрцы.

Што год вясну бачым,
Гуляючы ў полі,
Ды вясны на сэрцы
Не знаў я ніколі.

Не даў ты мне, Божэ,
Зазнаць шчасця, волю,—
Забяры ж ты, Божэ,
И маю нядолю.

Моладасць, вясоласць
Не жылі са мною,
Пейцеж хоць вы, песні,
З нешчаснай душою.

Не гудзи так, восень,
Непагодай дзікай,
Не крываўся, сэрцэ,
З нядоли вялікай.

*Ex libris
Bohdan Krawciw*

З и м а.

Прийшла зима халодная,
Нягодная зима,
Цярпи, зямелька родная,
Нима жыцця, нима.
Прыцьмилась сонцэ яснае,
Прыцых шум баравы;
На полі пустка страшная,
Ни збожа, ни травы.
Снег белы мйорта сцелицца
Пасцеляй грабавой,
Сапиць, шумиць мяцелица,
Мяце снег, як мятлой.
Мароз, ай кат бязжаласны,
У лйод рэчки акаваў,
Стральбой сваею пакаснай
Па сценах биць пачаў.
Стральбой сваею праклятаю
У лйот слабых птушак бье,
Пры хаце и за хатаю
Спакою не дае.
Хаваюцца ў будоўліны
Скацина и народ.
У снег зямлі абноўлены
Ня мил для йих пагльйод.
Ваўки па сцэжках шляюцца
И ночкаю, и днйом,
И жутка разлегаюцца
Магильницким выццйом.

О! гора падарожнаму
Йих стада напаткаць,
Ня жыць неастарожнаму,
Радни не аглядаць.
И вырвуць вочы ясныя,
И выхлебаюць кроў,
И пойдучь далей страшныя,
Шукаць ахвар изноў.
Ой жудасна халодная
Ўзгулялася зима,
Цярпи, зямелька родная,
Нима жыцця, нима;
Цярпи, старонка родная,
Мучення пий да дна,
Мине зима нягодная,
И ўскрэсне зноў вясна.

Да дзеўчатак.

Ой дзевачки, любачки!
Люблю, люблю вас,
Я ў вашихъ, галубачки,
Сетачках увяз.
Ох, мае вы сонейки,
Не знаю с чаго,
Ня милы мне гонейки
Шнурочка майго.
Ня милы мне хатачки
Роднинькай куток,
Ня милы мне матачки,
Слаўца: «мой сыноч!»

Ня мила, як воликаў
Рог забушаваў,
Ой, ой, для саколика
Кепски час настаў.
Сэрцэ, бьеццэ, корчыцца,
Кроў стала гуляць,
Днём робиць ня хочыцца,
А ночкаю спаць.
Нападае часцінька
Нейка дзіўна млось,
И так шчасна шчаснінька
Хочыцца чагось.
Вочы неўспадзевачки
Усё туды бягуць,
Дзе сонечки—дзевачки,
Любачки живуць.
Ой, ой, не ў цекавую,
Сетку, знаць, забрыў,
Хацяб з добрай славаю
Я яе пазбыў.
Галуб як з галубкаю
Весела варчыць,
Пэўна хлопцу з любкаю
Лепей, як так, жыць.
Бачу, так здаваецца,
Што мне бедаку
Таго штось жадаецца,
Чаго й галубку.
Адну ненаглядачку
За жонку вазьму,
Тады можа радачку
Дам гору свайму.

Труги, труги! трубачки,
Грайце ў добры час,
Дзевачки-галубачки,
Люблю, люблю вас!..

К а с ц у.

Стук стук, стук, малаток,
Кляпи коску, мужычок,
Кляпи вострэнька сваю,
А я песенку спяю.

Гоп, гоп, гоп!

Я табе спяю.

Быў народ даўней хитрэй,
Не знаў стрэльбы, а вэй, вэй!
Коски шаблямі былі,
Баеваць зйми ішли.

Гоп, гоп, гоп!

Баеваць ішли.

Касу ў шыйцэ адагне,
И насадзиць, и махне;
Смерць таму, хто не зышоў:
Касой рэзали ўрагоў.

Гоп, гоп, гоп!

Рэзали ўрагоў.

И гарматаў быў не страх,
Грамада вялики Ёмах:
Адзин ляжэ, сто идзе,
А хтож роўны грамадзе?

Гоп, гоп, гоп!

Роўны грамадзе?

Дык и ты касу вастры,
И так скоро раз, два, тры!..
Идзи з йою на вайну,
А я йначэй пець пачну.

Гоп, гоп, гоп!

Пець инакш пачну.
На вайну с травой идзи,
Каси гладзенька, глядзи!
Пяруны, гримоты бьюць,
Ты каси, адважны будзь.

Гоп, гоп, гоп!

Ты адважны будзь.
Пяюць птушкі пад вакном,
Лепшай доли даўно жджом;
Ну досць коску ўжо кляпаць,
Час з калодкі уставаць.

Гоп, гоп, гоп!

Час ужо ўставаць.

А хто там идзе?

А хто там идзе, а хто там идзе?
У вагromнiстай такой грамадзе?

— Беларусы.

А што йны нясуць на худых плечах,
На ў лапцях нагах, на ў крыві руках?

— Сваю крыўду.

А каму нясуць гэту крыўду усьо,
А куды нясуць на паказ сваю?

— На свет цэлы.

А хто гэтай йих, не адзин мільён,
Крыўду несць наўчыў, разбудзій іх сон?

— Беда, гора.

А чагож, чаго захацелась йим,
Пагарджаным век, йим сляпым, глухим?

— Людзьми звацца.

Любимось, мае суседзи!

Любимось, мае суседзи!

Киньма сварки, звадки,
Жыйма, як родные дзеци
Аднэй нашай матки.

Што ты маеш с сваей звадки,
З дзикай ненависци?

Людзи толькі насмяюцца,
И ўсей той карысци.

Людзи толькі насмяюцца,
Ўраги скарыстаюць,

Над душой чорт запануе,
Ўнуки цябе злаюць.

А пачнийма жыццi ў згодзе,
Ў пачцывай, харошай,

Знайдзiм долю, знайдзiм волю,
На зваротак—грошы.

Ўрагом нашым прыступицца

Трудна тады будзе:

И у Бога ласку маюць

Згадливые людзе.

(Дык любимся, суседзи!
Киньма сварки, звадки,
Жыйма, як родныя дзеці
Адной нашай маткі.

Ш а в е ц.

Я шавец-маладзец,
Знаю дзела свайо,
Слухаць мусяць мяне
Капылы и скур'ё.
Пры варстаце маім
Дружна праца идзе,
Жонка дратву прадзе,
Вучень сучэ яе.
Я сам «крой» намачыў,
На капыл нацягнуў,
Стуки-стук! малатком,
Шылам, дратвай махнуў,
Падашву прылажыў,
Нагнаў штыфтаў кругом,
Абсац гладка прыбіў,
Дый падкоўку на йом;
Капыл выдзер, и вот
Бот на траме висиць,
Эй, дзивуйся, панок,
Добра будзе nasiць.
Эй, дзивуйся, хто жыў,
Які майстэр я зух,
Бот, камаш, чаравик
Вам састрою удруг.

И багат бы я быў,
(Хоць ня бедзен и так),
Каб лапцей не насьиў
Наш мужык, небарак.
Ой былож бы, было
Заработку, трудоў,
Часцей сотку б злавйў,
Угасцаў бы дружкаў!
Но йон хіба тады
Стане боты насьиць,
Як ня будзе с чаго
Лык на лапці лупіць.

Песня а песнях.

Туды й сюды, там да сям
З думкай злыотаў ўслужнай,
Во й гатова песня вам!
Пейце толькі дружна;
А жылаж каб век вяком,
Спишу на паперы,
Бо, што списана пяром,
Ня выйме й сякера.
Песни, знайце, божы дар,
Шанаваць іх трэба;
Кепски з нас той гаспадар,
Што немае хлеба;
И бяз песен жэ народ
Што йон варт быць можа?
Йон и цёмны, як той скот,
И бяды ня зможа.

Газэт, ксьонжак мовай ч'ей
Найболей друкуюць,
Паважаюць тых людзей,
Любяць и шануюць.
Так и вы ж, людцы мае,
Ўстаньце, ачуняйце,
Аб чым песенка пяе,
Хутка пераймайце.
Пейце, пейце, а дружней,
Братцы Беларусы,
Барукайцеся смялей,
З непраўдай, з пакусай.
Близки той дзянйок, кали
Шчасна запануем,
Станем сами мы людзьми,
И край адбудуем.

Плачуць мае песни.

Жутка стогнуць рэки,
Узбураны вясною;
Плачуць мае песни,
Галосаць са мною.
Не стагнице, воды
Паводки бурливай,
Кинце плакаць, песни,
Горка, нешчаслива.
Хто ўстрымаў паводак,
Разгульнае морэ?
Хто заглушэ песни,
Як их вызве горэ?

Вяликае ж горэ
Часам людзей мучэ,
Наўчэ ненавидзець
И плакаць навучэ.
Як дубок, с карыцы
Пастухом абдэйорты,
Як той салавейка,
У клетку запйорты,
Так я прападаю,
Не маючы доли,
Як дуб усыхаю,
Плачучы ў няволи.
Не дало жыццё мне
Ни поля, ни хатки,
Па чужых кутох век
Гюблю сил астатки.

Там, гэт, за гарами,
Дзе памчыцца вока,
Свет гучны, вялики
Сцелицца шырока.
Сокалам бы вольнымъ
Паляцеў ў свет гэты,
Но мне крылля ўцяты!..

Доля, дзе ты, дзе ты?
Так бы весяліўся,
Пеў а шчасці песні,
Як той вирабейка
Ў садзе на черэшні.

Гулка стогнуць рэкі,
Узбураны вясною;
Плачуць мае песні,
Галосаць са мною.

Дзяўчынка, галубка мая!

Дзяўчынка, галубка мая!
Кинь весяла вочкам ка мне,
Табой зачарованы я
Любуюсь на яве і ў сне.

Дзяўчынка, галубка, хадзі
Ка мне, бо цябе я люблю,
Сагрэю на белай грудзі,
Уцехаі каханні ўсплю.

Дзяўчынка, галубка, тады
Забудземся свету, людзей,
Забудземся гора, бяды,
Нядолі забудзем сваей.

Дзяўчынка, галубка, слязой
Як скропіш павеку сваю,
Я вытру, пацешу, як свой,
І песню табе запяю.

Дзяўчынка, галубка, не дам
С цябе жарты строіць жыццю:
Я буду дзяліць папалам
Нядолю і долю тваю.

Дзяўчынка, галубка, мой друг,
Саўём мы ціхое гняздо,
Дзе створым душу адну з двух,
І думы, і сэрца адно.

Дзяўчынка, галубка, мы так
Па хвалях жыцця паплыём,

С каханнем за знамя, за знак,
На зайздрасць цярпенню, ўрагом.

Но тольки, галубка мая,
Мяне сираты пажалей,
Люби, як цябе люблю я,
Милуй и цалуй агнисцей.

Да мужычка.

Эй скажы, мужычок,
Дзе ты долю падзеў?—
Ци ўтапіў ў ручайок,
Ци прапіў, ци праеў?
Ци змарозиў ў мароз?
Ци у лапцях стаптаў?
Ци у Вильню завйоз,—
На хлеб дзецям прадаў?
Ци зарэзаў касой?
Ци сахой заараў?
Ци рыдлійоўкай цяжкой
У зямлю закапаў?
Ци на жордку у плот
Спилавала пила?
Ци загрыз яе пот?
Ци слеза залила:
Мо' з дравамі прадаў,
Як у места вазиў,
Може пан не дадаў,
Як за працу плаціў?

Ци адбиў яе град,
Як жытцо адбиваў?
Ци табе яе Бог,
Як радзиўся, не даў?
Так скажыж, мужычок,
Дзе ты долю падзеў?
Ци ўтапиў ў ручайок,
Ци прапиў, ци праеў?...

Люли, люли, мужычокъ!

Шумиць шумненька барок
Жаласливай песняй,
Люли, люли, мужычокъ!
Спи,—ўставаць заўчэсне! *)
Яшчэ поўнач,—пятухи
Першыя ня пели;
Твае коні—валахи
Сенца не паели.
Свищаць шыпяць, па лугох
Вужы, скорпияки,
А па стайнях, па хлявах
Лазяць ваўкалаки.
Ведзьмы, совы, кажаны,
Круцяцца, лятаюць,
На сваих бацькоў сыны
Залом заламляюць.
Змей панійос чараўніком
Грошы ат скупого;
Ваўки выюць пад лясом,
Аж ляціць трывога.

*) За рано.

Шумиць шумненька барок
Жаласливай песняй;—
Люли, люли мужычокъ!
Спи,—ўставаць заўчэсне!
Яшчэ вакруг цямната
Над светам пануе,—
Яшчэ миласьць да брата
Людзей не раўнуе...

Перэд вясной.

Рушыўся снег, зашумела вада,
Раскаваліся рэкі ад лёду,
Лынула вон зімавая нуда,
Сонцэ уносе цяпло і пагоду;
Шумныя песні іграюць лясы,
Павевае вятрок цяплаваты,
Белая нива ат снежнай расы
Убіраецца ў чорныя латы,
Трушанкай зморана у цёмных хлевах.
Адзываецца рыкам скацінка:
Коники ў стайнях ірзуць пры жлабох;
Бацян праляцеў над адрынкай.
Будзіцца после зімовага сну.
Па хатках людок працавіты,
Скорынька цягне саху, барану,
Глядзіць шыны на колах, ці збиты.
Высыпець гэты на поля народ
И сеяць будзе свяцонае збожэ..
Добры ураджай спорны умалот
Працавітым людзям пашлі, Божэ!

Песня вольнага чалавека.

Напрасна свистами нагаек
Застрашыць хочуць тыраны,
Нагнаўшы чорных соцень шаек,
Акули руки ў кайданы.

Душой, я вольны чалавек,
И гэт'ким буду цэлы век!
Не страшны мне Сыбир, востроги,
Меч катни шыяй над маею,
Хоць и скуюць мне руки й ногі,
Хоць зрэнкі выдзяруць з вачей,

Душой я вольны чалавек,
И гэт'ким буду цэлы век!
Нам есьці хочэцца тым боли,
Чым горэй голад прыгняце,
Тым рвёмся больш мы і да воли,
Чым меней к нам яе ідзе.

Душой я вольны чалавек
И гэт'ким буду цэлы век!
Напрасно гиканне нясецца
Дзеспатаў подлых над зямлёй,
Што воля ў путы акуецца,
Згняецца сілою, пятлёй.

Душой я вольны чалавек,
И гэт'ким буду цэлы век!
Циж згасіць сонцэ людзі могуць,
Згасіць, як свечку, яснасьць дня?

И воли ж дзеспаты ня змогуць,
Бо воля сонейку раўня.

Душой я вольны чалавек,
И гэт'ким буду цэлы век!

С песняў а битвах.

Играюць сурмы *) баявые,
Вихор разносе ихни звон,—
И песни дзиўныя такія
Ад их лятуць да ўсих старон.
А славе цуднай граюць сурмы,
А шчасці люду усяго;
Завуць змагаць няволи штурмы,
Завуць... ой, многа да чаго!...
Но дарма звоняць сурмы гулка!..
Народ абманяны прицях,
Той спиць, той ходзе бяз притулка,
А жаль и роспач у ваўсих.
Мучыцель толькі рад, снуецца,
Як шакал **) дзiki на трупох;—
З ахвяр сваих ваўком смяецца,
З ахвяр, што мруць у ланцугох...
И видзець страшна ў путах силу,
Людзкі ўвесь з жалю енк и плач,
Аж хоць кладзися у магілу,
И света гэтага ня бач.

*) Трубы.

**) Звер, што сам адваги не мае, и жывицца
з уловаў других звярэй.

И ходзиш так, як пагарэлы,
И хочэш к Богу скаргі слаць,
Азвацца крыкам на свет цэлы;
«Дзе праўды, воли дзе шукаць!»

19 $\frac{30}{\text{ш}}$ 06.

Песенька для некаторых маладых людзей.

Людзей маладых у нас дужа вучоных
Цяпер надта шмат развялося,
Праўд нейких на свеце шукаюць няснійоных,
Над бедным з йих кожны галосся,
Да працы да роўнай, да воли шырокай
Ахвочы крычаци, ўзываци,
Их шумныя песні нясуцца далёка,
Што ўсе людзі родныя брацця.
Як дзіўна, як пекна браджыць усё гэта!
Шмат праўдаў, но шмат тут і жартаў.
Пакуль песня ихних хоченьняў ня спета,
Прыгледзіцца к йим самим варта,
Адзін з вас, паночки, хитрыя галоўкі
На дохтора выйдзе і будзе
З нешчасных схварэлых цягнуць паўрублёўкі,
Лячыцца ў яго будуць людзі.
Другі будзе з вас брахунцом-адвакатам,
Як трэба судзіцца, парадзе,
А больш каб карысці мець, брата йон з братам
За ні бы то праўду павадзе.
А трэці, што больш усих рваўся к свабодзе,
Напэўна йон будзе йнжынерам,
Як ставіць вастрогі, планы навыводзе,
Збагацицца гэт'ким манерам.

Чацвйорты из вас, вольнадумцы, у судзе
Разсядзецца членам вяльможным,
Галодных, нявольных судзици йон будзе,
Караци Сыбирам марозным,
Во пяты банкирам, а той зноў суддзёю,
А той там аптэку заложэ,
И кожны сыт будзе, багацце чужою
То крыўдай, то працай размножэ.
Так будзе з вас кожны следамі йсци дзедаў,
Незнаючы гора нисколько,
И ўсе вы, и ўсе вы палки дармаедаў
Сабой увяличыце й толькі.
И скажыце гэта вы некалі самі,
Як вам спухнуць каркі ад сала,
Што песенька песняй, чужыміж трудамі
Жыць лёгка, дый чэсць и пахвала.

19 $\frac{24}{VI}$ 06.

— — —
* * *

Хоць ты, сэрцэ, лопни, трэсни!
Хоць ты выгани, пан, с хаты!
Буду пець я свае песні,
Пакуль возьмюць у салдаты!

Думкі, оды пець я буду,
Каб усякі вясяліўся,
Каб для гэтага тут люду
Свет інакшы атчыніўся,
Каб на полі, ці у лузе,
Ці працуя каля дому,
Ці у лесе, ці при плузе
Пеў йон песні па свайому!

Каб ніколі ня чураўся
Сваеі роднінйкай йон мовы,
У якой узгадаваўся,
Хоць забыўся дзеля новай!

Дык пець буду табе, людзе,
Каб працёр свае ты вочы!—
А шмат лепей табе будзе,
Як адружніш дзень ад ночы,
Бо ты ж надта цёмны, браце,
Як тытунь у табакерцэ,—
Хоць ня воўк живеш у хаце,
Хоць ты маеш душу, сэрцэ.

О, я знаю, сэрцэ маеш,
Бо па свинцэ навет плачэш...
А што мовай пагардзаш,
Дык ты гэтага ня бачыш!..

Гэй! прасніся, беларусе;
Усе людцы паўставалі!
Гей! прасніся, беларусе,—
Усе праўдачку пазналі!..

С песняў аб мужыцкім горы.

Дзе ня выляці з няволі,
Ат пачатку до канчатку
Ўсюды ўбачыш сваё поле,
Ўсюды ўбачыш сваю хатку,

Што цямнотай цябе разе;
Ўсюды ўбачыш чалавека
С слязой вечнай пад павекай,
Вечна ў лапцях і сермязе.
Хоцяж сэрцэ, што за сэрцэ!
Лгання, хцівасці не знае,
Но, жывучы у паняверцэ,
Толькі гора к збыццю мае;
Горам чорным, ой, багата
Надарыла люд наш доля:
Гора ў хаце і за хатай,
Гора ў полі і за полем.
Вецер хаткаю калоця,
І па шчылинах галосіць,
Гаспадар злыог ад калоўця,
З дзяццмі жонка есці просіць.
Пустка ў свірні і ў вадрынцы,
Свінка хочэ штось здыхаці,
Вые сучка на дзядзінцы,
Памрэ нехта ў гэтай хаце.
А у полі на загонах
Аруць вихры, барануюць,
Хутка, дружна, не натужна
Шнуры вузкіе руйнуюць.
Далей чворкай сытай шпарка
Праляцеў пан у карэце,
А за йім пачтовай паркай
Прэ чіноўнік на разсвеце.
А на пустцы а паўночы
Ведзьмы, черці пяюць, граюць,
То смяюцца, то рагочуць,
Знахароў, вужоў склікаюць.

И ўсё гэта, зграя гэта:
Вятры, вихры і сабаки,
Ведзьмы, черцы с таго света,
Пан, чыноунік, ваўкалакі,
Ўсе на выперадкі пруща,
Гікам, смехам чортаўскімі
Заліліся і нясуцца,
Аж зямля стогне пад йімі.
А за йімі, нібы хмара
Ўдзе мужыцкае ўслед гора,
Так сягоння, як учора.
І мужык—пан у старонцы—
Гора гэта вечна бачэ,
Бачэ, што толкі ў карчомцы,
І ў магіле йон не плачэ.

19 $\frac{10}{\text{VIII}}$ 06.

Н у д а.

Будзь ты дуж, -як вада,
Як жалеза цвярдэ,—
Калі найдзе нуда,
Ты ня зможэш нуды!
Як благая напасьць,
Атуманіць сабой,
І спакою не дасьць,
Аж заньеш душой!
Аж заплачэш душой!
Жаль ця здойме такі!
І ня прыдзе спакой
Да магільнай даскі!

На свет будзеш глядзець
Ашалелым ваўком;
Песни ўздумаеш пець,
Адазвешся выццём.
Стане пеклам жыццём,
Людзи—горш за звярэй;
Думаць будзеш усё,
Як памерцы скарэй.
Эй, дзяньки каратаць
Трудна з ёю, бяда!—
Не дасьць ночкаю спаць
Усё гэта нуда!
Змучэ, хоць ты вазьмі
И ня пі, и ня еш;
Вочы зойдуць слязмі,
И свой лёс праклянеш!
Адно шчасця людзей,
Толькі трыумф тады,—
Калі працай сваёй
Зваляць камень нуды;—
Калі мысль адна ў іх
У жыцці павядзе:
Працаваць за траіх,
Каб не дацца нудзе!

19 $\frac{10}{III}$ 06.

Песня жнеяў.

Пагнуўшы ў крук худыя спіны,
Сярпом махаючы крывым,
Мы жонки, ўдовы и дзяўчыны,
При доўгай постаці стайим.

И дружна жнйом,

И паддаём

Адна адной

Ахвоты больш,

И песню жаласна пйём.

Асобна кожную загонам
Нас надзяліў пан-дабрадзеі,
А над усімі злы аконам
Стаіць, ганяе жаць бардзеі.

И мы ўсё жнйом (як раней)

Агніста сонцэ припекае,
Ў губах язык засох, як косць,
Пот горкі вочі заливае,
Змачыў кашулю ўсю як йосць.

А мы ўсё жнйом (як раней).

Серп прыбаўляе ранаў косых,
Павеку рэжуць асцюкі,
Як п'яўкі смокчуць кроў з ног босых,
Аржыннныя вострыя сукі.

Но мы ўсё жнйом (як раней).

Мы жнйом, растуць снапы и мэтлі,
Мы жнйом людзям, гэі, гэі, пабач,
Гаротным нам хоць лезь у петлі,
Працуй на полі—дома плач,

Но ўсёж мы жнйом (як раней).

Гей, жнйомце, бабки и дзяучынки,
Гаруйма, горэ не напасць;
Пан справиць гучныя дажынки,
За пот, кроў, сльозы водки дасць,
Мы будзем пиць,
Як горэ п'йом
Паноў хвалиць,
И дружна йим
Скрозь сльозы песню прапйом.

19 $\frac{2}{IX}$ 06.

Да сваіх думак.

Думки, думки весялушки!
Скуль вы узяліся,
Што у мыслях, нібы птушкі,
Песняй азваліся?
Ци навеяў вецер вольны,
Што на горах скачэ,
Што у плоце, як бяздольны,
Па сиротках плачэ?
Ци бурлівыя паводкі
З вадой вас прыгналі,
Што вясною час кароткі
Зямельку змывалі,
Затаплялі, залівалі
Даліны і горы,
Аж сябе ў моры схавалі,
У глыбокім моры?..

Думки, думки весялушки,
Скуль вы узялися,
Што у сэрцы, нібы птушкі,
Песняй азваліся?
Ци зрадзіў вас дух знаньняны
У хатцы дзюравай
На зямельцы акаванай,
Бяздольнай, бязправай?
Ци ў калысцы у ліповай
Са мной узраслі вы,
Як дзіцёй вучыўся мовы,
Вясёлы, шчаслівы?
Свет здаваўся істным раем,
Людзі без аблуды,
Не калоли у няволи
Жыццёвыя груды!
Думки, думки весялушки!
Скуль вы узялися,
Што у сэрцы, нібы птушкі,
Песняй азваліся?
Ци навеяў вихар с поля
Як лісткі з бярозы?
Ци зраділа вас няволя?
Ци гора, ці сльозы?
Ци прыгожая дзяўчынка
Ў вуха нашэптала,
Што вачыма, як лучынка,
Міленька миргала?
І бажылася кахаци,
Век не пакидаци,
Разам гора гараваци,
А потым... ну, што там!..

Думки, думки весялушки!
Скуль вы узялися,
Што у сэрцы, нібы птушкі,
Песняй азваліся?
Ци вас выараў сахою
На шнуры вузенькім?
Ци вас выкасіў касою
На сіўцы сівенькім?
Ци вас выкапалі людзі,
Як праўду хавалі...
Ачарнілі хвальшам грудзі
І зэмстай шакаляй *).
Відмы смерці і разлукі
На скаваных сеюць,
Ў крыві братняй мочуць рукі,
На трупах шалеюць!..
Думки, думки весялушки!
Скуль вы узяліся,
Што у сэрцы, нібы птушкі,
Песняй азваліся?..
Гэй же, думкі, громка пейце,
Пакуль сэрца бьецца!
Громка пейце, не жалеіце,
Што там хто смяецца!
Прыдзе хвіля, і вас мила
Нехта прывітае.
Можэ хоць дзяучынка тая
Што мяне любіла!

*) Шакал—звер да нашай лисицы падобны, хитры ды і баязлівы да слабейшаго йон зух, ат сильного уцякае.

Прыдзе хвиля,—поймуць людзи,
Дзе праўда зарэе...
Пейце ж, думки, шчасця будзе,
Ночка разаднее!

Д у м к и.

З неспакоем думки роем
Верцяцца ў душы,
На свет божы, свет прыгожы
Рвешся ўвесь з глушы.
За высь гораў, за цьмы бораў
Там за рэчкі шум
Мкнуў бы птушкай весялушкай
За паліоткай дум.
Сэрцэ бьецца, к жыццю рвецца,
К нейким светлым снам,
Гэй, ты, гора, скораж, скора,
Цябе ў брак я здам?
К доли, к воли, гэт, ца поли,
Як леў пабягу;
Спацы, ждаци ў курнай хаці
Ўжо больш не магу.
Свет вялики, песни крыки
Мкнуць з усих старон,
Звониць штосці, к славе ў госці,
Кличэ гэты звон.
Идуць людзи—ў крыві грудзи,
Паходні ў руках,
Нима ночаў, жарам вочы
Зіяюць, аж страх!

Са сну будзяць, душу лудзяць
Надзеай старой,
Разбуджаюць, узываюць:
Гэй на нейки бой!
Думки ходзюць, чымсці зводзюць,
Тым, што долю дасьць:
Згине горэ й сльозаў морэ!
Ня вечна напасць!
Пакирую думки ў тую
Старонку свае,
Скуль с прасветам мне прыветам
Праўда запяе.
Далей, выжэй памкну гыжа:
Ўжо праложан след,
Трудна, маці, ў курнай хаці,
Палячу на свет.

С прайотных дум.

Дзе бы праўда жыла, дзе бы доля цвила,
Ни стагналіб дзе людзі над горам-бядой,
Дзе бы сльоз не цякло, дзе бы кроў не плыла,
Паляцеў бы туды, паляцеў бы з душой.
И запеў бы там песню, эй, думу сваю,
Нибы той салавейка у цёмным бары,
Каб той свет мяне чуў, як шчаслива пяю,
Сльоз ня ллю, як цяпер, ад зары да зары.
Но ня мне сніці, пець а шчасливых крайох,
Кругом бачу і сльозы, і кроў, і бяду;
Неспакойнай душой надарыў мяне Бог,
И с такой у магілу напэўна зыйду.

Пакуль воли няўбачу над роднай зямлёй,
Циж бы радасцяй песні азвацца магли,
И пакуль буду бачыць. як плачэ брат мой,
Мне праўдзивага шчасця не знаць на зямлі.
Шуміць вецер, лісты абывае з бяроз,
Абламляе гальё, не цярпіць и гудзіць.
Хто смяецца са сльоз, сам прычынай тых сльоз,
Хто няўмее будзіць, сам за то крэпка спіць,
Прэч з дароги, мужык, абарванец лихи!
Што? паноў не пазнаў из двара ты сваих?
Ну, хамула, на бок, а што вышаў сухі...
Чорт ляціць и крычыць и нівэчэ ўсё, ўсё.

С прайотных думак.

Па жыццёвай, па цярыстай
Пуцявіне йду,
А за мной мая нядоля
Гоне ў след бяду.
Бяда чорная такая
Сунецца, бяжыць,
Сльозы, жаласць насылае,
Аж трудненька жыць.
Смутна, смутна цурком сльозы
Ллюцца с пад павек,
Хоць бы йшла ўжо смерць—магила,
Чымся так жыць век.
Эй пайду я ў бор шумячы,
Песню запяю,
Перад лесам вылью скаргу
Горкую сваю,

Дзе ты воля, дзе ты доля?
 Ни знаць, ни чуваць,
Глуха стогнуц дубы хвойки,
 Галины трашчаць.
Каб, здаецца, абняў йолку,
 Сагрэў бы сабой,
А з людзьмі так неяк зимна,
 Жутка, Божэ мой!
Акавала сонцэ праўды
 Непраўды зима,
И як жыці, што чыніці?
 Разгадкі нима.
Толькі чорная нядоля
 Сунецца, плыве,
И смяецца, што з ей вальчаць,
 А яна жыве.

З маіх думак.

Я ня сокол зоркавокі,
Не арол адважны,
Што так думна за аблокі
 Ўносіцца з йіх кажны.
Нават я не салавейка,
Што пье так слаўна,
А я толькі вірабейка,
 Ўзрошчаны над Гайнай.
Як йон, край шаную родны,
Не лячу ў чужыя,
И з зимой вальчу халоднай,
Хоць то й сэрцэ ные,

Як йон, сеўбы дзе на плоце
И песни чырыкаў,
Людцаў родных бы ахвоциў,
К лепшай славе б кликаў.
Як йон, сад я хатку, поле
Люблю, хоць не маю,
З вирабейкавай и доля
Мая роўна, знаю.
Вирабейку стужа змора,
Альба ястрэб хваце,
Мяне ж зломе майо гора,
Ў зямлю ўкине спаци.
Над магилаю крыж с хаткай
Паставяць мне людзи,
Вирабейкава ж дзецятка
Нада мной пець будзе.
И мне будзе смуткаў меняй,
Лежучы ў заперци,
За жыцця—слійозы, цярпеня,
А песни па смерци.

К а н ю х *).

(Падане).

Йосьць, братцы мае вы, у нашым народзе
З даўнейшага часу падане адно;—
З дзядоў на унукаў идзе, пераходзе,
И мне так же сама дайшлося яно.

*) *Канюх*, або *каня* (книгоўка)—гэта птушка
У сухую пагоду, як дожджу доўга не бываець,
яна, лйотая высока, крычыць жаласлива, як ма-
леньки рабйонак, и людзи тады кажуць, што гэта
каня пиць просиць, каня дожджу просиць.

Навуки ў падані тым многа, ой! многа
Для грэшных, трухливых і п'юмных людзей».
Ў іім бачыш, што кара спаткае ат Бога,
Хто праўды ня хочэ пазнаці бардзей.

Гадоў таму многа,—бяз ліку, без меры,—
За часу, калі Бог тварыў гэты свет,
Былі ужо створэны людзі, і зверы,
І птушкі-пяюхі усякіх прымет—

І людзі ўжо мелі усё, што хацелі:
Даліны і горы, і поле, і луг;
Лясы ўжо шумелі, дзярны зелянелі,
І пекна і мила было ўсё ўкруг.

Аднэй толькі рэчы яшчэ бракавала:
Ні каплі вады на зямлі не было;
Праз гэта было плачу, енку не мала,—
Усё піць хацела, што толькі жыло.

Ўсе сталі збірацца і радзіцца з гора,
Як гэтай пазбыцца вялікай бяды...—
Аж сам Бог урэшце усім так гаворэ:
«Я вас навучу, як дастаці вады.

«Ваду вы мець будзеце цягам, навеки;
«Збярыцеся разам, хто жыў на зямлі,
«І ямы капайце на студні і рэкі,
«Но толькі к рабоце усе каб ішлі!

«І помніце: кожны, хто з вас астанецца,
«Ня выйдзе у гэтай супольнай бядзе,

«Пиць, пиць будзе вечна такому хацецца,
«Але йон ня знайдзе вадзицы нідзе!»

Вот рвуцца да працы агромністай людзі,
И зверы, и птушкі, и кожны жучок;
И цяжка працуюць, зрываючы грудзі,
Капаюць, цягаюць жвировы пясок.

Ну! будзе йим добра: дастануць вадзицы,
Больш сохнуць ня будуць, як сохнуць цяпер;
Вот зробяць азйоры, и рэкі, крыніцы,
И студні, а к студням изруб и асвер!

Но ўсе хоць так шчыра паслухали Бога,
И стали да працы усе, як адзін,
Канюх адзін толькі ня робиць нічога,
Йон гульма гуляець, як пан-гаспадзін...

Увидзеў Бог гэта з высокага неба,
Пазваў канюха и гаворэ тады:
«Няўжож пиць ніколі табе не патрэба?
«Чаму не працуеш, дастаць каб вады?»—

«Я пиць не хачу!» так канюх кажэ Богу;
«А як захачу, дык напыюся расы»;
И тут йон пусціўся назад у дарогу...
Аж енкнуў вихор, зашумели лясы,

А з неба грамливы ў след голас раздаўся:
«На веки жыць будзеш ты толькі расой!
«И хоць бы ты млеў и с жыццём разставаўся,—
«Пиць, пиць» будзеш клікаць ты летняй парой!»

Вот скончана праца, нашліся крыніцы,
И морэ бушуе, и рэчка бяжыць;—
Хто сколько захочэ, напьецца вадзіцы
Адзін канюх просіць летаючы, піць...

Жалобна йон просіць так, як бы клянецца,
Як моліцца Богу, каб грэх дараваць,—
И толькі часамі расіцы напьецца,
А самай жарой йон змушон усыхаць...

Крычыць йон так, як бы людзям для навуки,
Што Боская кара ўсіх мусіць спаткаць
Тых, хто, баючыся цярпення і мукі,
Ня хочэць па праўдзе для ўсіх працаваць.

Так знайце жэ, братцы, хто к працэ вялікай
З вас рук прылажыць не захочэ сваіх,—
Такому Бог скажэ: «Піць!» цэлы век клікай,
«И будзь праклінаны ат братаў тваіх!»

Над магіламі.

Спіце, загнаныя,
Ат сонца скрытыя,
Спіце, бяздольныя,
Горам забітыя!

Як вам зямелькаю,
На вочы кинулі,
Из людзкай памяці
Марне загінулі.

Над касцямі вашымі,
Панад курганамі—
Слійозы уносяцца
Мглою—туманамі.

Крыжы яловые
На бок скривилися;
Наспы пасмертныя
Вадой размылися;

Два—тры з йих свецяцца.
Кветкай жычливаю,
Рэшта скрываецца
Лазой, крапиваю.

Самиж вы зданнями,
Бледнымі, синімі
Летам усходзіце
Панад магіламі.

Начніцы чорныя
Ночкай злетаюцца,
И совы шэрыя
Перэкликаюцца.

Ваўкі збіраюцца
Парой зімоваю
И пяхуць, выкучы,
Песнь паграбовую...

Спице, загнаныя,
Ат сонца скрытыя,
Спице, бяздольныя,
Горам забитыя!..

С прасонья.

...Не! досиць, досиць! трудна далей
Цярпець, цихие сльозы лицы!
Ничога мне, ой не, не дали,
А ўзяли ўсё, чым мог бы жыць.
Нявольник, кланяцца век трэба
Людзям; век с потам кроў цячэ,
Нима патоли и ат неба:
То студзе, то спекай пячэ.
Пярун у хатку б'е кривую,
Пасевы нишчэ суш и град,
Авечку воўк задраў старую,
Скрыпиць не мазан панарад,
Худзее жонка ў сльозах, працы,
Трасе дзюравым каптаном.
Гэй ты, што песцишся ў палацы,
Мей ж литасць над маим дзицём!
Я сам...—мне ногі гное лапаць,
Аборы ўелісь да крыві.
О кроў! калиж ты кинеш капаць?
О доля, раны заживи!
Грызецца згрэбная кашуля,
С сермяжкай трудна пагадзиць,
Зимой ат стужы не атуля,
А ў летку го́рача хадзиць.
Аблязяць, спрэўшые ат поту
Пад шапкай дрэннай, валасы,
Нажыў удушшэ и ламоту
Ат тапара, сахи й касы.
На ўгры пабиў мазоль мне руки,
Век целу пыл за акрыццёю.

О, сколько гора, сколько муки
Нясеш, паганае жыццё!
Нихто й пацех мне не гаворэ
За долю горкую маю,
Нясецца толькі эха з бору,
Як песню скрозь сльозы спяю.
Гэй, растлумач, атродзьдзе ўражэ,
Трутні, зладзеі пчольных прац,
Чаму, дзе труд крывавы ляжэ,
Цвяце загон, стайць палац?
Чаму я сею, а другіе
З сяўбы маеі збіраюць плён?
...О, досіць, досіць, сэрцэ ные,
Грыміць пагудкі новай звон.
Чакаў і днём, чакаў і ночай
І ўжо абрыдала чакаць,
Ўстаю, іду, куды йдуць вочы,
За крыўды плату атшукаць.

19 $\frac{10}{IX}$ 06.

Як пайду я пайду...

Як пайду я, пайду па загонах
Па мазольным аратых сляду,
Па лугох і па борах зялёных,
І па сёлах убогіх пайду.
На жалейцэ сваёй, на гудлівай
Там я песні пачну распеваць.
Прыслухайся, шчасліў, нешчаслівы,
Думкі лепшы хачу вызываць.
Я для нываў пабудку з йграю,

Каб радзила спарней дабрыну,
Каб—баронку стаўляй к жытцу с краю—
И ўтрымала жытцо барану.
Я грудзями прыльну к сенажацэ,
Малиць стану даваць больш сенца,
Ў кветках вечна каб ей красавацца,
Кветкиб шчасцям цвяли для касца.
Кнейи гукну, каб гордай, скупую
Не была, дроў давала людзям,
Памагла ваеваць йим с зимою;
Шумоў бору падслухаю сам.
А прыду к свайму ў вёсачку люду,
Пачну с хатки да хатки хадзиць,
Жалець сэрца, душы там ня буду,
Буду пець, буду йграць и будзиць.

Ой, чаму на хаты гэтые.

Ой, чаму на хаты гэтые
Сышла восень с халадамі,
Кали людцы не сагрэтые
Трасуцца пад лахманами?!
Ой, нашто, нашто нишчаснага
Парадзила мяне маці,
Кали доли, шчасця яснага
Не магла с жыццём мне дачи?!
Цяжка з вихрам жыцця бицися,
Горш як з бурай хвойцэ ў полі,
Но цяжэй жыцця пазбыцися,
А яшчэ цяжэй — нядоли!

19²⁶_{VII}06.

Чагоб я хацеў.

Мне ня трэба багатых другоў:
Даўно знаю пахлебства я йих,
Йих малитвы да ўсяких багоў,
И с пагардай пагляд на других!
Не хачу з йими быць за сталом,
На свайо панижэнне глядзець,
Як, минаючы чаркай з вином,
Ат парогу накажуць сядзець!..
Не хачу я дзявочай красы,
И пяшчот йихних белых грудзей:
Рэжэ сэрцэ мне горэй касы
Зменнасць, хитрасць агністых вачэй!
Не магу я цярэць, паглядаць,
Як йих сталасць знікае, як дым;
Тут душу табе рада атдаць,
Тут других абнимае патым!
Не хачу я гуляць, дзе народ
Толькі нэндзу цярэць на вяку,
Дзе сиротка стаіць ля варот,
Есці просе, падняўшы руку.
Не хачу весяліцца, гуляць,
Дзе бяда, слязны, скар'гі вакол,
Дзе другіе ў няволі сядзяць,
Дзе зам'юрлі і сіла і дух!...
Гэй, сказаць жэ, чаго я хачу?
За што сэрцэ бы нават атдаў?
С чаго твар я слезамі мачу?
Ціж з вас гэта калі хто згадаў?

Дык вот чуйце, чагоб я хацеў,
Аб чым думачки толькі мае:
Каб мой люд маю песню запеў
И пазнаў, аб чым песня пяе!!!

1905.

На добры стары лад.

Забудзься и працуй!
Ни сэрца, ни души,
Ни дум сваих ня чуй;
Ци ў івары, ци ў глушы,
Забудзься и працуй!
Хоць хаткаю тваей
Трасуць што дзень вятры,
И песняю сваей
Разносяць стон стары
Над хаткаю тваей,
Забудзься и працуй!
Нуды пажар тушы,
На вир жыцця ня злуй,
Ци ў івары, ци ў глушы,
Забудзься и працуй!
Хоць ночка цемнатою
Заслала сцежки ўсе,
Праходзиш ты кудой
Па сльоз сваих расе;
Ня вечан цемнатою,
Забудзься и працуй!
Прашкоды ўсе крышы,

На долю не крыўдуй
Ци ў Івары, ци ў глушы,
Забудзься и працуй!
Хоць горэ ў след бяжыць,
А каменем—гарой
На сэрцы жаль ляжыць,
Хоць смутна, Божэ мой,
Забудзься и працуй!
Ни сэрца, ни души
Ни дум сваих ня чуй;
Ци ў Івары, ци ў глушы
Забудзься и працуй!

Н я б о ш ч ы к.

Надаела чалавеку
Жыци, пажываци;
Пекаў свайо горэ, пекаў,
Дый, трэба ўмирати.
Хоць хацеў бы можэ трошка
Жиць, павесялицца,
Смерць благая кладзе ў ложка,
Кажэ не будзицца.
И памйор. Цяпер шчасливы,
Не баицца лиха...
Эй, глядзице: дзивы, дзивы!
Спиць спакойна, циха...
Но гной трэба вязци с хаты,
Каб черви ня ели;
Скидай, браце, свае шаты,
Вады ўжо нагрэли.

Змыли троху вочы, спину,
Што болей на разе,
Палажыли ў дамавіну,
Як пана, як князя.
З дамавінай на калйосы
Нясуць, як святога;
Разявякаў, салапякаў
Сабралася многа.
Кожны стогне, уздыхае,
Галосе, заводзе,
Нибы плачэ, сэрце мае....
Годзе лгаци, годзе!
Ну, кабыла, ну, худая,
Паволи цягнися!
Ты, истота нежывая,
Ляжы, не звалися!
Вот и цэркаў, поп с крапидлам
Чэкае на ўзятку,
Пакурыў труну, кадзидлам
Дзяк запёў ў вастатку.
И на мѡгилки панёсли
Труну, як павалу;
Ой, ой, каб жэ не растрэсли!
Нясице памалу!
Званы гучна загудзели
Галасистай песняй;
Ой, сколько бы вы ня пели,
Нябошчык ня ўскрэсне!
Ну, грабару, капай яму,
Локцяў тры без мала;
Пахаваем тут мы краму,
Што труд прадавала.

Ужо выкапаў?—ну, ладна!
Труп спускаць пачали,
И спустили так парадна;
Зямлёй закапали,
Насып вылажыли дзёрнам,
А крыж из каменяў.
Вот и меней непакорным,
Адным меней, меней.
Праплывае многа летак,
Нима чалавека...
И пляцца у нас гэтак
Ат века да века.
Як смерць возьме, усё гине:
Нядоля, няволя! —
Спакой толькі ў дамавіне,
Ў дамавіне доля!

19¹⁸_{III} 06.

Ш ч а с ц е.

Мы гонимся часта за марай улуднай,
Каторая шчасцем завецца,
Но трудна яе нам злавіці, ой трудна,
Хоць блізка, туж блізка здаецца...
Адным мара-шчасце завецца багацце,
Што свеціцца грошэй машонкай;
Другімі—парадак і згода у хаце,
Інымі—харашая жонка.
Той рвецца да славы шырокай, вялікай,
Той—жыці незнатна, як дзеці;
Той—песняй азвацця ня свойскай і дзікай,
Той—родную думку запэці...

И роим у мыслях так цэлыми днями,
Но шчасця ня роицца ройна...
А сльозы других, што лиюцца прад намі,
Циж могуць даць спаць нам спакойна?..

19¹⁸_{VIII} 06.

А д з и н.

Ци йду я вясёлай дзянінай
С касой, ци с сахой за сяло,
Й небачусь с пахилай хацинай,
Пакуль чую сонца цяпло,
И ў полі, працуючы ў поце,
Бядую над горам свайим,
Дарэмна шукаю, жду, хто бы
Пацешыў ў цярпенні цяжким.
Душа мне и шэпчэ и плачэ,
«Адзин ты, адзин, небарачэ!..»
Ци с поля гадзинкаю шэрай
Вярнуся, сяджу за сталом,
Краплюся пацыху вячэрай,
Лучынка миргаець агнём,
А з'еўшы адно, паглядаю,
Папросіць хто, больш падліе.
Но дарма!.. пры лаве, пры печы
Ўсю твары снуюць не свае.
Душа мне и шэпчэ и плачэ:
Адзин ты, адзин, небарачэ!
Ци ночкай панурай к падушцэ
Ўвесь змучан, прыльну атдыхнуць,
А сэрцэ, як лисцик на грушцэ,

Трасецца, калышецца грудзь.
И жду так, вот прыйдзе хтось любы,
Абниме, атулиць сабой,
Но дарма!.. «Никога, никога»
Хтось кажэ: «німа тут с табой!»
Душа мне и шэпче и плачэ:
Адзин ты, адзин, небарачэ!
Ци я беларусаву хату
Иду прывитаць на зарэ,
И руки там выцягну к брату
И вочкамі кину к сястрэ,
Ци, ўсеўшыся циха на прызбе,
Зайграю там песню сваю,
Напрасна прывету чакаю,
Напрасна витаю, пяю,
Душа мне и шэпчэ и плачэ:
«Адзин ты, адзин, небарачэ!»

19 $\frac{28}{V}$ 06.

Над сваеі айчызнай.

Божэ! гэт'кі свет тут
Моц стварыла твая!
Дзеж мой дом, дзеж мой люд?
Дзе айчызна мая?

Дзе той час, у яком
Тут кипела жиццё?
Свой народ быў кругом
И любіў свайо ўсё,
Сваю песню ў лад свой
Ня стыдзіўся запець!

И сярмяжки сивой
Ня стыдзіўся надзець.
 Весяліўся народ,
 Аж грымела сяло!
 Ва ўсех светлы паглыод,
 Ва ўсех шчасця цвяло
А цяпер, а цяпер
Не відаць ясных зор,
Хоць сабе сам ня вер,
Зникла ўсё, як вихор!
 Зникла ўсё, як імгла,
 Нима славы таёй;
 Злая доля змагла
 И мой край, и людзей!
Адны ў шар курганы,
Светки битваў, стаяць;
Косці к йим Іруґаны
Прылетаюць збіраць!
 Прашмыгаюць вужы,
 Канюх молица «пиць»,
 Воўк прабег па мяжы,
 Далей спиць, усё, спиць!..
Божэ! гэт'кі свет тут,
Моц стварыла твая!
Дзеж мой дом, дзеж мой люд?
Дзе айчызна мая?

19²⁸_{viii}06.

В о л ь х а.

Шумиць маркотна вольха
Над рэчкаю бурливай,
Аброслая на доле
Бадылямі, крапивай.

Над ей синеець неба
И сеець неприветы:
То студзяць яе зимы,
То паляць яе леты.

Абломивае вецер
Галины без сумлення,
Падточывае рэчка
Жылястыя карэння.

Пацешыцца, як птушкі
Пяюць вясной агнісця;
Жалобу жаляў носиць,
Як раздзяецца з лісцяў.

Дні многіе праходзяць,
Найбольш нипагадліва,
Шумиць маркотна вольха
Над рэчкаю бурливай.

19 $\frac{14}{viii}$ 06.

Я б а ч ы ў...

Я бачыў, як вецер па полю гуляў,
Зямлю узрываў і бярозкай хіляў,
Пяском занасіў сенажаткі, лагчынкі,
Ламаў на бярозце жывыя галінкі.
Я бачыў, як ястрэб галубку забіў,

И выклеваў сэрцэ, и цйоплу кроў піў;
Вихор яе пер'я и косци развеяў;
Галуб варкаваў, галасіў без надзеи.
Я бачыў дзяўчынку нешчасну адну,
Як бегла да рэчки, нырнула ў ваду;
Нагнаў вецер хвали и след той загладзіў;
На беразе вольхи шумели а здрадзе.
Я бачыў ўсё гэта й душою цяпеў,
Застыў смех на губах и песни ня пеў,
Заплакаў, залиўся маркотнай слязінкай
Адзин над бярозкай, галубкай, дзяўчынкай.

19¹⁵_{VIII}06.

Л и п а.

Высока, разлажыста
Разселася при хаце
Стара—старая липа,
Паважная, як свацця.

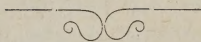
Сто лет ужо старусе,
А можэ навэт болей,
Ат вихраў, а ат бураў
Ня мела йна патоли.

Сто лет—кавалак часу,
Ня сто дней, ня сто тыдняў,
Яких зайшло праменаў,
Збадаци ўсё абрыдне.

Нешчасцяў, кляцьбы, плачу,
Было што, Божэ милы,
Нябошчыкаў бяз лику
Сыходзила ў магілу.

А липа ани дбае,
Жыве, стайць пры хаце
Высока, разлажыста
С павагай, нібы свацця.

19¹⁵_{VIII}06.

Тлумачення, наслідавання
и разные другие вершы.

Д у м к и.

(С украинскаго Шэвчэнки).

На штож чорные мне брови
И карые вочы,
На штож леты маладые,
На штож твар дзявочы?
Леты мае маладые
Марне прападаюць,
Вочы плачуць, чорны брови
Ат ветру линияюць.
Сэрцэ вяне, нудзе светам,
Як птушка бяз воли;
На штож мне, краса мая, ты,
Кали нима доли?
Цяжка, цяжка сиратою
На свеце мне жыци:
Свае людзи—як чужые,
Не с ким гаварыци!
Нима каму распытаци,
Чаго плачуць вочы!
Нима каму расказаци,
Чаго сэрцэ хочэ!
Чаго сэрцэ, як галубка,
Дзень и ноч варкуе,—
Нихто яго ня пытае,
Не знае, ня чуе!

Людзи ж мяне ня спытаюць,
Дый на штож пытацц?—
Нехай плачэ сирацина,
Нехай леты траце!
Плач же, сэрцэ, плачце, вочы,
Пакуль не заснулі,
Плачце, моцна галасіце,
Каб ветры пачулі!
Заняслі каб ветры буйны
За сінее мора,
Маю цяжкую нядолю,
Маю бяду—гора!..

* * *

За думаю дума роем вылятае,
Тая цисне сэрцэ, тая раздзірае,
А трэццяя циха, цихусенька плачэ,
Аж там на дне сэрца, дзе ніхто ня ўбачэ.
Камуж тут йіх пакажу я?
И хто тую мову
Прывітае, угадае
Вялікае слова?

Глухім кожны тут радзіўся,
Кожны з гора тужэ:
Ты смяешся, а я плачу,
Вялікі мой дружэ.
А што прыдзе с таго плачу?
Боль галоўкі, браце...

.....
Што там!.. будзем лепш смяяцца,
Хоць голад у хаце!..

П а р а́.

(С польскага М. Конопницкай).

Раз-други сохи-крывули
Зямлю вашу падвярнулі.
А па ўсякай скибе чорнай
Ждзецца севу, ждзецца зйорнаў.

Гэй, сяўцы, паспешны час!

А чамуж ня видна вас?

Грамы ўстрэслі зямлі лонам,
Прамкнуў вецер над загонам,
Зляцеў з неба дождж на нивы,
А дагэтуль не пашли вы.

Гэй, сяўцы, на ваш прыход

Ждже зямелька, ждже народ!

Бацькоў косці, што ў магіле,
Нашэ поле удабрылі,

Сонцэ сходзе к нам паволи,

Ўжо за ценяў бляскаў боли,

Гэй, сяўцы, гарачы час!

Зямля маци ждже на вас!

19 $\frac{9}{\text{VII}}$ 06.

На жалейцэ.

(С польскага М. Конопницкай).

Ой! чаму мглой пали росы

Халоднай,

Кали я голы и босы

Ї галодны?

Циж ня досыць, што мы плачэм
З нядоли,
А йшче гэта ночка сыпе
Слійоз болей?
Ой! каб зрэнкаю, здаецца,
Саколей,
Зличыў, сколько слійоз лиецца
На поле,
Страх было бы з сяўбы гэтай
Жаць жнива,
Бо сноп кожныб быў крывавы,
На дзива!
Ўзойдзе сонцэ, пусце косы
Змянливе,
На лугочках выпье росы
Ї на ниве,
Но слійоз высушыці морэ
Циж можэ?
Хіба свет увесь запалиш,
Мой Божэ!

19 $\frac{28}{\text{VII}}$ 06.

К а м у?

(С польскага М. Конопницкай).

Тым саху, плуг толькі здаци,
Хто прырос к зямельцэ-маці,
Хто загон свой наскрось знае,
Каго холад не пужае;
Хто радзімых сваіх ніў

Знае час сяўбы и жниў.
Таму толькі з бараною
На раллю пайці вясною,
Хто лапцямі топчэ поле,
Знае нэндзу цвйордай доли,
Працягнуў хто, як свой брат,
Двое рук да ўбогіх хат.
Таму толькі серп и коска,
На начлезе хто за вйоскай,
Снуе думкі пры агнішчэ,
Й верэ ў прышлай доли йгрышчэ,
Каму ў полі труд — закон,
А чужыя з нивы вон!

19 $\frac{11}{VII}$ 06.

Сон на куццю.

(С польскага Иды Пилецкай).

Сюды, ка мне, за стол, хто другам,
Хто свой, ўсе сядзьма разам;
Ты, жонка, дзетки, брацця, кругам,
Во гэтта—пад абразам.
Ка мне, дружкі! хай вас угледжу,
Витаю хлебам, соляй.
Куцця сягоння, сам ня ўседжу
Адзін с сваёю доляй.
На стол, як чыним вякоў многа
Сенца паслаў, глядзіце.
Падблісцесе ж!.. вянком старога
Свае ўсе акружыце!

Стол доўгі, ў круг свае ўсе сами,
Твар кожны весел, ясны,
У кожнага душы раями
Снуюцца думки шчасны.
И разам слуг людок нясмелы
Нам пасадзиці трэба,
Ўсех братней згоды анійол белы
Благаславиць хай з неба.

.
Падайце ўборы мне яркіе,
Ў жалобных нахадзіўся,
Пры мне сягоння ўсе блізкіе,
Сягоння Бог радзіўся.

.
Пуста кругом!... Гэй, гэі, свае дзе?...
Дзе анійол захаваўся?

.
Снуюцца цени... сэрцэ брэдзе,
Ня чуюць... Сам астаўся...

19 $\frac{24}{VIII}$ 06.

Шчупак, Лебедзь і Рак.

(Крылова).

Там, дзе ёднасці і згоды
Німа шчырых у людзей,
Праца йіхняя заўсёды
Ліха, марне прападзе.

У каліосы запрагліся
Раз Шчупак, Лебедзь і Рак;

С усих сил вязци ўзялися.
Воз ня рушыцца нияк.
Пад нябёсы Лебедзь рвецца,
Шчупак цягне у ваду,
Распусціўшы клюшні, пхнецца
Рак назад, як на бяду!

Хто з йих винен, хто нявинен,
Не нам гэта раз'ясняць,
Но калёсы і дагэтуль
Як стаялі, так стаяць!

19 $\frac{25}{VII}$ 05.

Над калыскай.

(Наслядаванне з Лермонтова).

Спи, маленьки мой сыночэк!
Вочкам не миргни,
Свеце месяца кружочэк,
Тыж а доли сні;
Сні і слухай песні гэтаі,
Ды ўспомні калі;
Спи, пакуль не знаеш света,
Люлі, люлі, спи!
Падрасцеш, зазнаеш гора,
Папываеш сльоз,
Твае сілы злome змора,
Спека, ды мароз.
И спаткаешся на свеце
З непраўдай, з людзьмі,
Спи, сыночэк! месяц свеце,
Люлі, люлі спи!

Пойдзеш зноў на хлеб батрацкі
Служыці панам.

Штось няўгодзіш, пан багаты
Гикне: вон идзі!

Спи, пакуль ня гоняць с хаты,
Люлі, люлі, спи!

Тыж ня рынешся ў канаву
З гора, ды з бяды,

Красці выўчышся на славу,
Пан будзеш тады.

Што? з напасці не прапасці,
Гулі гулякі!

Спи, пакуль ня ўмееш красці,
Люлі, люлі, спи!

У вялікіе ты людзі

Выйдзеш з беднаты,

Шаблю звесиш чэраз грудзі,

Стражнік будзеш ты,

.

.

Будзеш пан вялікі з виду,

І сволач душой,

Спатыкаць цябе я выйду

Ты махнеш рукой.

Чужым будзеш ты у хаце

На радной зямлі.

Спи, пакуль ты тут пры маці,

Люлі, люлі, спи!

Чаго нам трэба.

(Наслядаванні).

Трэба нам, трэба перш-на-перш хлеба,
Хлеба каб стала на цэлінькі год,
Дроўцаў палена, коникам сена,
Капейку якую сабе на зварот.
Трэба нам, трэба, як ласкі з неба,
Лепшы, даужэйшы зямелькі шнурок,
Сытай скацінкі, новай хатцінкі,
Каб красаваўся пры хатцэ садок,
На свята скварку, часам і чарку,
Булкі і сыра гасцей частаваць,
Цэлы адзетак, ксьёнжак для дзетак;
Трэба нам школы па вёсках стаўляць.
Роўнай дарогі, ботаў на ногі,
Мультану жонцэ на лепшы каптан;
Жыць смела ў хатцэ, і не баяцца,
Каб не ганялі у воласць, у стан.
Доктара трэба, шпіталь нам трэба,
Дарма лячылісяб дзе беднякі,
С торбай ж на старасьць каб не цягацца,
Трэба устроиць прытулак такі.
Ой многа, многа для вёскі ўбогай
Трэба ўчыніці, каб добра жыла,—
Не плакаць толькі, не раниць болькі,
Болькі, якую нядоля дала.
Пры ласцэ Божэй усё мы зможэм,
Гора затопчэм сильнай нагой,
Звальчым нядолю, звальчым няволю,
Светац запалім шчасця свайго!
З'яснеюць ночы, высахнуць вочы,

Злитые горкай бядноты слязми;
Голад загіне, бяда пакіне!
Долю мець будзем,—эй! будзем людзьми!

Змачу пйорка...

Змачу пйорка ў ватрамэнту
Ды як чыркну па паперы,—
Крэнту-мэнту, крэнту-мэнту,—
Як быки, стаяць літэры.

Глянеш, у ваднэй з йих кучы
Прачытаеш: «усе браця»..

У другой гоман траскучы:
«Нима невукаў у хаце».

А у трэццяй дык свабоду
Відзіш вольную пад неба;
А ў чацвйортай—«для народу
«Досиць грошы, досиць хлеба!»

А хто гэта прачытае,
Скажэ: добра напісана;
Скажэ: штосьці мужык знае,
Дарма што бядней ат пана»!...

Дык вот кали атрамэнту
Крыху выллю на паперы,
Крэнту-мэнту, крэнту-мэнту,—
Як быки, стаяць літэры...

Пры скаціне.

Яшчэ і сонцэ не ўзашло
Людзей на днеўны труд будзіць,
Тру-гу, тру-гу! на ўсё сяло
Труба пастырская гудзіць.

Тру-гу, тру-гу! ўставай,
Хто жыве, адзін, другі,
Вароты адчыняй,
Скаціну выганяй,
Тру-гі, тру-гі, тру-гі!
Ўстае сяло на трубны гук,
Спяшыць к жывёліне сваёй,
І вот раздаўся рык і грук
Кароў, авечак і свінёй.

Тру-гу, тру-гу! ідзі,
На поле, на лугі,
Скацінка, і глядзі,
Друг дружку не бадзі.
Тру-гі, тру-гі, тру-гі!
Ідзе ўсё войска на папар,
Прышло, скланила галаву,
І дружна, дружна мал і стар
Скубе вільготную траву.

Тру-гу, тру-гу, дзяры
Травіцу с пад нагі,
Даждаўшыся пары,
Нап'ешся ты вады.
Тру-гі, тру-гі, тру-гі!
Скубець скаціна, а пастыр
Пасе, пыльнае ат ваўка,

Снуге вакруг удоўж и ўшыр,
То цйолку злае, то быка.

Тру-гу, тру-гу, с трубы
На свет шырок, даўги
Мкне адгалос трубы,
Аж стогне лес, дубы,
Тру-ги, тру-ги, тру-ги!

Но вот наеўся и идзе
Рагаты сыты полк у хлеў,
Пастух за йим у грамадзе,
Но ци й пастух сыт, ци пад'еу?

Тру-гу, тру-гу, й ня снйў...
Пастыр, слуга слуги,
Свой полк карми, паси,
Сам после пад'яси.
Тру-ги, тру-ги, тру-ги!

П а д а р о ж н ы .

Дарогай шырокай, з дароги далйокай,
Дый многа бяз лику гадзин,
На кий абайорты, стары и абдзйорты,
Ишоў падарожны адзин.

Ишоў йон да вйоски, што близка дарожки
У поли пад лесам была;
Там некали даўна йон жыў добра, слаўна,
Там моладасць-радасць прашла;
Там кинуў йон хатку, и бацьку, и матку,
И жонку пакинуў сваю,
И дзетак маленьких, прыгожих, миленьких,

Пакинуў усю там радню.
У дальняй старонцэ лет многа, бяз конца
Пражыў йон у нэндзы цяжкой;
Ни шчасця, ни доли ня бачыў ніколи,
Бядуючы сльозна парой.
Цяпер на зямельку, сваю карміцельку,
Прышоў, каб пабачыць свайых,
Убачыць каб хатку, і бацьку, і матку,
І дзетак калісь-то малых.
Ідзець йон, падходзіць і вёску знаходзіць,
Так сама, як жыў ў ей, глядзіць;
І хаты такіяж, гнілыя, старыя,
Карчомка так сама стаіць...
Тут хата Захаркі, там Ёоскі, Ганчаркі,
Там Янкава жонка жыве,
Тут кум Давыдзёнак, там сват Михальчонак,
Там Сорка, што соль прадае...
А вот і садочэк, а вот і дамочэк
Даўнейшы яго тут відаць,
Бо і гэта той самы, з нізкімі дзверамі,—
Будынки так сама стаяць.
Уходзіць у сенцы, аж гнуцца каленцы,
А сэрца трасецца, балиць;
Штось будзе тут скоро, ці радасць, ці гора*)...
Вось дзверы атпёр, і глядзіць.
Ушоў, паглядае, свайх пазнавае...
Ах, штож? ці пазнае калі?
Заплакаў нябоже, і глянуць ня можа:
Чужыя ужо там былі!.....

*) Варыант Спаткнуўся у ямку, бярэцца за клямку.

П р а ц у й!

Працуй, бедачышчэ, гаротна!
Ци прэеш ат поту, ци мерзнеш;
Гни спипу младую ахвотна,
Бо прыйдзе гадзінка, и шчэзнеш.
Ой, шчэзнеш, но толькі ня бойся,
Што ўжо и засыплюць зямлёю,
Раз з нэндзай у дружбу завойоўся,
Яна йшчэ паходзіць с табою.
Цяпер, малады и ахвочы,
Ты рвешся, як птушка из клетки,
Да працы и ў дзень, и у ночы,
Но зможэ крывавы труд гэткі.
Без часу прыжме, апануе
Цябе неадчэпная старасць,
И моладасць скрышэ ўдалую,
Адгоне ат працы нездарасць.
Пахилицца спина ат горбу,
Удушшэ дыхнуць не пазволя,
Надзенеш старэцкую торбу
И пойдзеш у свет на прыволля.
А мусиш жэ ўперад наўчыцца
Ты пацераў доўгих, дзядоўских,
Бо, як не патрапиш малицца,
То выганюць гэткага з вёски.
Ты мусиш наўчыцца, бо маці
Даўжэйшых наўчыці ня ўмела,
Ды ў беднасці часу циж хваце
За гэтк'ая брациса дзела.
Дык вот, як узброишся гэтак,
У пацеры, торбы и пуги,

И ў рваны старэцкі адзетак,
Павер, будуць брамы на ўслуги.
С пагардай, як лишней сабаццэ,
Швырнуць табе лустаю хлеба;
Дзиця цябе будзе пужацца;
Пачне непагодай выць неба.
А ты?.. Ты цани й гэту працу,
Хоць збыцца яе и ня лйогка;
Ня йдзи жабраваци к палацу,
Бо стуль цябе выгане лйокай.

С я ў ц у.

Скланяецца лета к закату;
Дзе-не-дзе зляцеў лисць чырвоны;
Павесиўшы лубку на шыи,
Выходзе сявец на загоны.
И поўнай, мазолистай жменяй
Жытцо па ралли раскидае,
Хавае ў зямельку надзею,
Што возьме з сяўбы?—не згадае.
Ци можа цяпер вот, у восень,
Чэрвяк яго працу падточыць;
Ци снег у разводздзя падпарэ,
Ци ў летку грады падрузгочуць;
Ци знишчыцца ў пуньцэ пажарам,
Ци так ат якой-будзь прыгоды.
Такие, ах! горкіе думки
Сеўца абседаюць заўсёды.
Но йон не зважае на гэта,

То ў восень, то цйоплай вясною,
Арэ, барануе и сее
Сваей мазалистай рукою.
Тут кожны, сеўца хто убачэ,
Стары, ци малы, ци кабета,
«Радзи, памажы, Божэ!» кажэ,
А лйогкаж на сэрцы чуць гэта.
«Радзи, памажы, Божэ!» скажэм
И мы сеўцам ўсякага роду,
А с зерня, што з добрага севу,
Збяруць яны й добрую ўроду.

Кепска, братцы, жыць нам стала!

Кепска, братцы, жыць нам стала!—
Нима шчасця, добрай доли!
Кали хлеб йосць, нима сала,
Хоць гарэлки дык даволи.
Ой, гарэлка, як з крыницы,
Да нас цйонгле прыплывае;
Пьюць усе тут бяз ружницы,
Хто яки грош тольки мае.
Пьюць усе, хоць бяда дома,
Хоць лье сльозы жонка, дзеци,
Хоць хлеб—зйолки ды салома,—
И таго нима у клеци...
Пьюць, хоць грош той з кравым потам
На гарэлку дабываюць;
Пьюць, хоць после дзе пад плотам
Сваю долю праклинаюць...

Гэта крык, што живе Беларусь!..

Ци завылі ваўкі, ці заенчыў вихор,
Ци запеў салавей, ці загагала гусь,
Я тут виджу свой край, поле, рэчку и бор,
Сваю матку-зямлю—Беларусь.

Хоць гарыста яна, камяніста яна,
Вирабью па калена, што сею, расце,
Но люблю ж я яе, шкода хатки, гумна:
О, таких нима мусе нідзе!..

С саламянай страхой мая хатка, гумно;
Непачесна, што праўда, виднеюць яны,
Но на йих же сваей клаў рукой бярвяно,
И зямлю раўнаваў пад звяны!

С саламянай страхой мая хатка, тачок!
Многа чутак наводзяць и дум на душу;
Я у сне виджу йих, помню кожны разок,
И у сэрцы, як веру, нашу.

Хатка светкай была, як пазнаў Божы свет;
С хатки бегаў да школы вучыцца чытаць;
Пры лучыне нераз гаварыў казкі дзед;
У двор з хатки хадзіў зарабляць.

У тачок збожа, сена, я клаў кожны год;
У йим першы раз Зоси сказаў, што люблю;
У йим з дзеткамі после збіраў умалот,
И цяпер пры йим лазню таплю.

А хоць гора зазнаў, зникла доля навек,
Зося парэ зямлю, у свет дзеці пашли,
Но тут неяк прывык к усяму чалавек,
Прырос неяк, як корч да зямлі!..

Тут усякая рэч як гаворэ с табой:
И кривая бярозка, и столетни дуб,
Снег халоднай зимой, траўка летняй парой,
И асвер, и абциняны зруб...

А бурливы ручэй и зяйлониньки сад!—
Хоць брат сэрцэ атдай и душу хоць атдай!...
Сам садочэк садзіў гадкоў дваццаць назад,
А цяпер же вялики, як гай!

С садам гэтым я сжыўся, як с хаткай сваей;
Знаю, сколько з яго маю яблук и слиў;
Шмат начэй скаратаў у йим с Зосей даўней,
Шмат чаго я у йим перасниў!..

Ой, бывала, як сонейка блысне вясной,
Тожто рай, далибог;—захлипаицца дух,—
Як на ўсе на лады на садок увесь той
Засвяргочэ рой птушак-пяюх!

Тут кукуе зязюля, ци шмат пражыву;
Там чырыкае шпак, там пые салавей;
Тут крычаць вирабы и клююць крапиву;
А на ўсё сонцэ грэе цяплей и цяплей!..

Цяпер глянь, браце, вокам на поле и луг,
На сивец-сенажаць, на вузкие шнуры,

Дзе свистала каса, барабаниў дзе плуг,
Дзе с зары працаваў да зары:

Тут даўгі-даўгі шнур зелянее з аўсом;
Ближэй гони адны, на йих бульба у шар;
А там далей даўгі шнур виднее с жытцом;
А там голы, як бубен, папар.

Пасяродку аўса галависты лянок
Зелянее, инакш атбивая сабой;
Там вусаты ячмень, а там далей на бок
Ад ячменю дзирванчик з лазой.

Да и што гаварыць!—дзе я толькі гляжу,
Виджу роднинькі край, сваю матку-зямлю!
Тут и людзі... ат... што!.. аб йих после скажу..
Доли йих надтаж я не люблю!..

А вот, як не любіць гэта поле и бор,
И зялёны садок и крыкливоу гусь!..
А што часам тут страшна заенчэ вихор!..
Гэта енк, гэта крык, што живе Беларусь!!

Сватаная.

Прыстройся, дзяўчынка-нябожэ,
Так, як у дзянйочак святы;
Галоўку ўчашы ты прыгожа;
Сягоння прыедуць сваты.
З гарэлкай прыедуць сягоння,
И запоины будуць твае;

Падумай, куды ця загоне,
Куды ця благи лйос пашле.
Падумай, як прыдзецца жонкай
Вайци да хацинкі чужой,
Зазнацца с чужою старонкай,
Злюбiцца с чужою сям'ёй.
Дасць бацька пасагу: цялушку,
Й свiнню, ci авечку з ягнiом;
Дасць мацi выправу: падушку
Ды кубел стары с палатном.
Усiо гэта возьме твой мiлы,
Як с купленай, возьме с табой,
А ты будзеш аж да магiлы
И жонкай яму, и слугой.
Павiнна служыць ты и мужу,
И ўсeй яго слухаць раднi;
На працу, на голад, на стужу,
Зважаць не павiнна ани.
Ня будзеш чуць ласкавых словак,
И свiокар палае, й свiякроў;
Прытыкаў заловак, ятровак,
Нап'ешся и ўгроз дзевяроў.
Цярпець будзеш многа, ды часам
Паскаржышся мужу свайму,
Багаты й сваix крыўд запасам,
Не дасць рады гору твайму.
А гора твайо, на пачатку
Малое, начне прыбываць,
Як станеш ты звацiся маткай,
Дзiцiю пачне грудзь тваю ссаць.
Жаць пойдзеш далiока, ci блiзка,
Муж пойдзе араць, ci касiць;

С табой йдзе дзицё—и калыска
На поли на козлах висяць;
А вернешся с поля да дому,
Гаротное гора твайо!
Пачнеш паглядаць пакрыйому,
Ци хлеба хоць трохи йшчэ ё.
Слуга, жонка, ўрэшце и матка,
Ўжо знаеш, што трэба рабиць.
Спаўнеш у пяльонки дзедатка,
И станеш вячэру варыць.
И вечна не знайдзеш спакою,
Ў замужнем, бязвольным жыццi.
У цэркаў нядзелькай святою,
Ня будзеш мець часу пайцi.
Ў дарогу ты выправиш мужа,
Й пачнеш яго с страхам чэкаць,
А хоць не раз поўху и ўдружэ,
Павинна п'янога спаткаць.
Каса твая доўгая п'яным
Патузанай будзе не раз;
Наб'е сinyaкоў пад каптанам;
Зрачэшся дзявоцких прыкрас.
Прытухнуць ат сльоз ясны вочы,
Зблядзее, паморшцыца твар,
А ў сэрцы, сягоння ахвочы,
Замрэ твой милосны ўвесь жар.
Нявольника с краю нядоли—
Гаротнай нявольницай ты,
Ахвярай ты век без патоли
Трудоў, беднаты, цемнаты.
Ну што там смутнееш, нябожэ?
Гарэлку папьеш зараз ты!..

Идзиж и прыстройся прыгожа,
Каб не адрякліся сваты.
Ўпадоба быць мусе нязмення,
Каб з дому бардзея паляцець,
Бо дома.... і дома ня мяняй,
Як замужам, мусіш цярпець.
Званкі ўжо звеняць на дарозе,
Вот госці пад брамай крывой,
Идуць, вот ужо на парозе..
Ты плачэш?!.. Чаго? Бог с табой!
Дзяўчынка, ці я цябе песняй
Разжаліў панурай сваей,
Што гэтакъ ліюцца балесна
Слязінкі с прыгожых вачей?
Кінь плакаць і смейся! хай плачэ,
Хто песню нядолі запеў,
Хто прышласці светла не бачэ,
Хто змалку дзён шчасця ня меў.
Жалобных ня слухай ты шумаў,
У сілы свае цвёрдка вер,
І лепшую долю прыдумай,
Як гэта, што маеш цяпер.

Малады на вяселлі.

Ужо звязалі рукі вам
Прад алтаром на веки,
„Сама“—ўжо жонка, мужам „сам“,
Ня треба вам апеки.
Каб хлопец, маці кінне ўчыць,
К „самой“ не падсукаўся;

„Самога“ бацька не збурчыць,
Каб па сялу не шляўся.
Вы сами будзеце ўжо знаць,
Што годна, што ня годна,
Адно другога пільнуваць
Лепш маткі, бацькі родных.
Як што там далей будзе ў вас,
Не нам тут раздумляці!..
Вяселля ў вас, а ў гэты час
Мы хочым пагуляці!..
Гарэлку п'юм мы, як ваду,
Ядэйом сыр, масла, сала,
Загналі ў кут нуду-бяду,
Чуй!.. музыка зайграла.
Усёдзець трудна за сталом,
Аж ходзюць, так здаецца,
И ногі, й плечы хадуром,
И сэрцэ б'ецца, б'ецца.
Скарэй, скарэй яду на бок!
На бок сталы и лавы!
Гульнйом, дзяўчынка, мой дружок!
Часцей такіх забаваў!
И шчасця—дым, и праўда—дым,
А кліок—гульня, пахмелля.
Гукнйом мы „дзякуй“ маладым,
Што ўстроили вяселля.
Разгул такі гады-ў-рады
Пацешыць прылетае.
А гэта што?... хмур малады,
И плачэць маладая?
Чашы каменя ў сто сякер,
Ня выстругаеш крэсел,

Я плакаў некалі... цяпер
Глядзи, нима сльоз—весел!
И ты, злучона пара, пей,
А я вот павиншую.
Мець спор вам з любасци сваей!
Мець долю не благу;
Мець клеци поўныя з дабром,
Мець миласць, згоду ў хатцы,
Ї так жыўшы, жыўшы у дваём,
Вунукаў дачэкацца!

Агародник.

(з Некрасова.)

На людзей нападаць, забиваць не хадзіў,
Не хадзіў, куды ночкай идуць цемняки,
Праз дзяўчыну-красу я свой век загубіў,
Згинуў з ласки паненки, шляхоцкай дачки.

Працаваў я у садзе у панским вясной;
Вот раз неяк згрэбаю сучки ды пяю,
Глядзь, дачка майго пана стаіць прада мной!
Гладзіць зорка, ды слухаець песню маю.
Агародник дасціпны, я швэндаўся шмат;
Па дварох, па месцах я багатых бываў,
И нагледзіўся там многа пекных дзяўчат,
А такой жэ ни разу нідзе не видаў.
Бровы чорныя, стройна й прыгожа была.
Стала жутка, я песни сваей не дапеў.
А яна?... штож яна?... пастаяла, пашла.
Яж за ёю у след, як шайоны, глядзеў.

Не раз чуў на сяле ат сваіх маладзій,
Што і сам я прыгож, на пагляд не брыдкі,
Як той сокал гляджу, круглаліц, белаліц,
Валасы нібы лійон, сам ўвесь стройны такі.
Разыгралося сэрца з вясёлай душой,
Но, як глянуў я тут на пакой яе,
Засвістаў і махнуў маладзецкай рукой,
Дый скарэй за мужыцкіе думы свае.
А прыходзілаж часта яна с той пары,
Пагуляць, паглядзец на работу маю,
І смяецца са мной, і крычыць: гавары,
Чаму неяк прыўныў і даўно не пяю.
Яж маўчу, ат чаго смуцен стаў, не кажу,
Галаву звешу толькі на белую грудзь.
„Пазволь, яблынку я за цябе пасажу;
Ты ўмарыўся, пара, знаць, табе атдыхнуць“.—
„Штож такое, паненка, вазьмі, на, паўчысь
Памажы мужыку, папрацуй крыху й ты!
Ды як брала рыдліоўку ў мяне смяючысь,
Тут пярсцёнак убачыла мой залаты.
Ат пахмурнага дня вочы сталі цямней,
На губах, на шчаках разыгралася кроў,
„Што с табою, паненка? чаму на мяне

Не прыветна глядзіш, хмурыш чорную броў?“
„Скуль узяў, скажы мне, ты пярсцёнак такі?“—
„Скора будзеш старой, як усё будзеш знаць“.
„Дай мне! я пагляджу, низгаворны які!“
І за палец мяне ручкай белинькай хваць!...
Пацямнела ў вачах, душу кинула ў дрозь,
Я даваў, не даваў ей с пярсцёнкам руку,
Дый прыпомніў тут, знаць, што і сам я прыгож,
І, не знаю ўжо як, цмок паненку ў шчаку.

С таго часу з ей шмат скаратаў я начэй,
Многа шчасця зазнаў, ў ясны вочы глядзеў,
Расплетаў, заплетаў касу светлую ей,
Цалаваў, милаваў, песні родныя пеў.
Мигам лета прашло, ночы стали свяжэй,
Пад дзень шэрань, мароз пад нагами скрыпыць.
Вот раз неяк скрадаўся ў пакоі я к ей,
Аж хтось, цап! і „зладзея дзяржи!“ тут крычыць.
Так злавiли мяне, на дапрос прывялі;
Я стаяў і маўчаў, гавариць не хацеў.
Красату з галавы вострай брытвай знясли,
І жалезны убор на нагах зазвянеў.
Асцэбали спину і пагналі дружка
Ат радзімай старонкі у дальні крайок
На бяду і нуду. Знаць любіць не рука
Мужыкам, нам хамулам, ды панскіх дачок.

Сцйопка Жук.

1.

Сцйопка Жук, па бацьку Ёсцэ
Гаспадар усім на дзiва,
Ўсімі хвалены у вйосцэ,
Жыве згодна і пачцiва.
Абычай стары шануе,
Не чураецца сермягі,
Хаты дзедаўскай пільнуе,
Ат суседзяў шмат павагі.
Йон прыкладам для ўсёй вйоскі,
Добра знае, калі трэба

С сахой выйсци на свет боски;
Кали дожджык пойдзе з неба,
Дзе якое сеяць збожа,
Трудна лепш ад Сцэопки знаци;
Знацца лепш нихто ня можэ
На ралли, на сенажаці;
Дзе якая звадка, схопка,
Годзе, радзе ў полі, ў хаце,—
Адным словам, як наш Сцйопка,
Рэдка нойдзеш гэт'ких, браце.

2.

Вечарынку як састрою,
Бо ўжо дзеці падрастаюць,—
Йосць і сйоя, йосць і тоя,
Музыканты гучна граюць.
За сталом Сцепан садзицца,
Пры йим жонка і суседзі,
Чым паслаў Бог, рад дзяліцца,
Ўсё частуе, ўсё прыгледзе.
Хлопцы-зухі і дзеўчаты
Пагуляць тым часам рады,
Сталі ў пары сярод хаты
І далей жэ у прысяды.
Нуце, хлопцы, дзень далёка,
Пагуляйце, колькі воля!
Но Сцепан ня зводзе вока;
Лішніх жартаў не пазволе.
Там і сям Сцепан шатаўся,
Распазнаў свет доўгім векам;
Хто распусце раз атдаўся,
Кепским будзе чалавекам.

3.

Жыве, праве, шыкам пана:
 Крупаў, сала мае многа,
 Хлеб вядзеццаж у Сцепана
 Круглы год, як у никога,
 А хлеб веяны, ўсё белы.
 Эй, што там казаць далёка!
 Шнур зямлі йон мае цэлы,
 Значыць—поўная валока.
 З дворам, с панам Сцёпка ў згодзе:
 «Кепска», кажэ, «жыці звадай»,
 Йон і ў воласці на сходзе
 Многа можэ словам, радай.
 Жывуць, скажэ хтось вучоны,
 За грайцай лепш народы;
 Кормяць людзей миллионы
 Шахты, хвабрыкі, заводы;
 И у нас минулаб лиха,
 Каб настаў лад гэткі ў людзе;
 Сцёпкаж буркне пад нос сцыха:
 «А ўсёж бедны бедным будзе!»

4.

Сцёпкі жонка—вйортка баба,
 И язык... эй, што сказаці!
 А з рукамі и мазгамі
 Трудна лепшай дзе спаткаці;
 Ненаўды, што жонкі гэткай
 Сцепан трохи и баіцца,
 А найбардзей, хоць то рэдка,
 Як са сватам падхмяліцца.

У такую тады хвилю
Знае жончыну йон плату;
Гатоў кругу даци милю,
А цвярозым прыйци ў хату.
Жонцы справіў чаравікі,
Сам жэ ў лапцях ходзе болей,
А пачуе дзе прытыкі,
Што ня меў ботаў ніколи,
Сцйопка скажэ: «эй, там што ты!
«Лепш па зиме лета меці,
«После лапцяў насыць боты,
«Як па ботах лапці ўздзеці».

5.

У Сцепана лад меж дзетак,
Лад на полі, лад у хаце,
Адным словам, живуць гэтак,
Цяпер мала, пане браце.
Ат Сцепанавай хацінкі
Не адойдзе так убогі,
Пагарэлы без асминкі,
Сирата без запамогі.
Сцйопка працы не баіцца,
Ци нуда гняце якая,
Песняй роднай весялицца,
Цйонгля весел, не ўздыхая.
Стане хтось там наругацца,
Што так весел, хоць цвярозы.
«Лепей», скажэ йон, «смеяцца»,
«Як напрасныя лиць сльозы».
Да ўсяго Сцепан ахвочы,
Як то йосць прыпеў шляхочы,

И да танцу, и ружанцу,
Да выпитки и выбитки.

6.

Плывуць леты, нібы рэкі,
Не варочаюцца болей,
Нішто жыць ня можэ веки:
З сваей, з божай нікне воли.
Сцйопка выдаў замуж дочак,
Пры малодшым жыве сыне;
Як асінавы лісточак
Ўвесь трасецца; горб на спіне,
Старасць-слабасць падаспела;
Стаў нядуж к рабоце ўсякай,
Неяк ходзе ўжо ня смела;
Нос распушыла табака.
Часам пойдзе ў лес і лыкаў
Надзярэ якіх з пяць пукаў,
З браку ботаў, чаравікаў
Лапці керзае для ўнукаў.
Старасць, старасць—смутны весці!
Ўжо і вушка не прымеце,
Скора, пэўна, будзе плесці
С сваім дзедам на тым свеце.

Бабулька-прадаўчыца зйолак.

У Минску на рынку,
Ў канцы агароды,
Бабулька старая
Садзицца заўсёды.
Усякіе зйолкі
На рынак прыносиць,
И людцаў прахожых
Купляць у ей просіць.
Лежаць перад бабкай
Ци вечэр, ци ранак,
Пучкі дзевясилу,
Чабор и румянак.
Ат кожнай хваробы
Йо зйолкі, карення;
Лячыць можна йімі
Падвей, парушэння.
И любчыку навэт
Дасць вам пад сакрэтам,
Ды наўчэ, як зводзіць
Любезничкам гэтым.
И ўсякіх, усякіх
Дастанице лекаў,
Якіх толькі людзі
Не зналі ад векаў.
Шмат летак бабульцы:
Трасуцца ўжо рукі,
Йо пэўна унукі
Ба! навэт праўнукі.

Усяк ей жылося
На свеце, на Божым,
И смутна, самотна,
И с хлопцам прыгожым;
И сльозы лилися,
И песни звинели,
Малойцовы грудзи
Тулила ў пасцели.
Но ўсьоуж праяцела,
Як яснай маланкай;
Спяць думки и песни,
Ў магіле спиць Янка.
Эй, моладасць—радасць
Минула ўдалая!
Но старасць и беднасць
Нияк не минае.
И кепска бабульцы:
Сивая, худая,
Брак сил працаваці,
Так зйолки збирая;
Нясе их да Минска,
На рынку садзицца,
Збывае и вучэ,
Як трэба лячыцца.
А можа паможэ
Душы, хоць адной дзе,
И праца бабульки
На марна ня пойдзе.

Я шавец-маладзец,
Знаю дзела свайо;
Слухаць мусяць мяне
Капылы и скур'ё.

Дружна праца идзе
Пры варштаце маим:
Жонка дратву прадзе,
Вучень сучэ яе.

Я сам крой намачыў,
На капыл нацягнуў,
Стуку-стук малаток,
Шылам, дратвай мигнуў.

Падашву прылажыў,
Нагнаў штыфтаў кругом,
Абсац гладка прыбиў,
Дый падкоўку на йом.

Капыл выдзер и вот
Бот на траме висиць.
Эй дзивися, панок,
Добра будзе nasiць!

Эй! дзивися, хто жыў,
Яки майстэр я зух!
Бог, камаш, чаравик
Вам састрою удруг.

И багат жэ б я быў—
Хоць ня бедзин и так—
Каб лапцей не nasiў
Мужычок-небарак.

Ой былож-бы, было
Зарабёткаў, трудоў!

Часцей чарку б злавйў,
Пагасцйў у дружкоў.
Но йон хйба тады
Стане боты насыць,
Як ня будзе с чаго
Лык на лапцы лупйць.

С т а р ц ы.

С торбай кажны, з думкай важнай:
«Дадуць—не дадуць»,
Даўным следам дзед за дзедам
На кирмаш идуць.
Як дарога к хаце Бога,
Альбо й так аб што,
Не пытаюць, добра знаюць,
Звон пачулі—й до'!
Быццам горбы, ихни торбы
Выдаюць. парад.
На кирмашы старцы нашы
Садзяцца у рад.
Кожны прэцца ў лепша мейсца
Чуй! аж во кали,
Ў тройцы, ў парцы хрыпла старцы
Песню завяли.
Там той з лирай у тры шчыра
Струны задае,
Той с кантычки, той с прывычки
Модлы дзьме свае.

За змарлые, за живые,
Душки, за жыццё,
За скацінку, за збажынку
И за ўсё, за ўсё.
Гэй, малитвам, быццам битвам,
Старё атдалось,
А спад воку глядзіць к боку,
Ці даюць хоць штось.
Вот паследні у вабедні
Кончыўся «падай»;
Сыплюць людзі, што то будзе,
Старчэ, намагай!
Ніспакойна с сілай двойнай
Песень гул памкнуў,
И ўвесь гэты рой распеты
Рукі працягнуў.
Дыдак густа й хлеба лусты
Сыпяцца, пры чом
Разам с хлебам, за што трэба
Маліцца дзядом.
Час праходзе, годзе, годзе
Глядзець на полк наш!
Пашлі людзі, што то будзе,
Кончыўся кірмаш.
С торбай кажны, з думкай важнай:
«Ці дзе больш дадуць»,
Даўным следам дзед за дзедам
С кірмашу ідуць.

К а с ь б а.

Бяжыць час, дзень за днём, скуль вазьмися, Пятрок
Наляцеў і пагнаў к касьбе жыва людзей;
Пашлі ў ход малаток, і каса, і брусок,
Стуки-бразь, маху-шась, а дружней, а бардзей!
Свишчаць косы ў траве, проста дзива, гульба;
Размахаліся рукі, ўзыгралася кроў;
Сонцэ пале агнём; пот лиецца зы лба;
Абмахнуў рукавом, ды і далей пашоў.
И пракос у пракос вырастае, як стой;
Пан с карэтай бы пэўна праехаў миж йих.
Эх, атдайся рабоце, люд бедны з душой!
Калі есць,—як Бог даў,—як рабіць, за траіх.
Махай дружна касой, пакуль згине раса!
Куй жалеза, пакуль не астыне яно!
Рэж аселицу, брат, калі зрэзаў гумно,
А там далей—на лог нехай мчыцца каса.
Люба выйці, прайці па лагу, па гумне:
Гоман нейкі стаіць, сенам пахне ўкруг,
Ляжыць трупам трава, як народ на вайне,
А ў траве конік шастае, весяля слух.
Вот падвяла крыху; жыва, бабы, на лог!
Трэба скошэнае разбіваць, агрэбаць.
Сюды-туды!.. глядзі, ўжо пракосы ў валох.
Глядзь!.. і копамі ўбрали усю сенажаць.
А тым часам из неба пасыпаўся страх:
Дожджык пырскаць начаў, гром азваўся глухі.
Шчыра цешацца людзі, што сена у капах,
Бо ў пракосах счарнелаб, ды й спор не такі.
Сена кожны шануе, бо ведама ўсім,
Калі хлеба ні хватъ, то знасіць ўсёж лягчэй,

Чымсяб корму не стала прадвесням зимным
Для скацинки; тады... хоць душой загавей.
Дружна йдзи, бедны люд, кали сонцэ к касьбе
Заве з неба, ды голадам мучышся ты.
Рэж траву, дабывай долю силай сабе!
Часам выйдзеш и ты з беднаты, з цемнаты.
Дружна йдзи, бедны люд, и с зары да зары
Працуй, бийся, ня гнися пад лямкай цяжкой!
И за праўду сваю, дачэкаўшы пары,
С касой вострай сваей дружна, смела пастой!

Г р а д.

О вы, што век цэлы адзеты и сыты,
И з думкай аднэй, каб пражыць весялей!
Ци бачыли нэндзу у вйосцы забытай?
Ци бачыли працу загнанных людзей?
Ци гнуўся з вас хто над сахою у поли?
Ци вйоз з вас каторы да места дроў воз
На хунт яки крупаў, на хунт яки соли?
Ци пйокся на сонцы, ни мйорз у мароз?
Палац ваш смяецца над нэндзай бедачай,
Век музыка, песни и сытасци крык.
А там гэт, у вйосцы и стогне и плачэ,
Ваш брат, пагарджаны галодны мужык.
Пад потам арэ, барануе и сее,
Каб беллага хлеба згатовиць для вас,
А хтож з вас яго у бядзе пажалее?
Паслухалиж песни яго вы хоць раз?

Эй! песняж ад вас, як ад пней, адабьецца;
Вы й песню бы рады здушыць, аплеваць,
Бо ў песнях шмат скаргаў на хціўцаў нясецца,
А ў скаргах бяздольных шмат праўды чуваць.
Гуляйце да часу уцехаі шаліонай,
А можа і памяць надойдзе калі;
Эй! каб не спаткала вас доля Нарона!
Рым можных шаленства к упадку звялі...

Зашоў я раз к пану за нейкай патрэбай;
Сяджу, аж прыходзе из вёски мужык,
Худы, чуць жывы, знаць даўно на ёў хлеба,
Хоць праўда, к бязхлебью з іхжных прывык.
Ушоў, весь трасецца, стаіць у царозе,
Баіцца ісці далей, ат, ведама гад!
Йон толькі адважны дрыжаць на марозе,
Крывавы пот ліці, каб пан быў багат.
Стаіць і ўздыхае, і сльозы ўцірае,
З нагі на нагу праступае усё так,
Гняце, знаці, думка яго неўдалая.
Аж пан запытаўся: «Што скажэш, бедак?» —
«Паночку миленьки!» той гэтак азваўся:
«Будзь ласкаў, змилуйся над горама маім,
«Дай хлеба, ці жыта: я ўсюдах цягаўся,
«Нідзе не дастаў, сам галодны саўсім,
«І дома сямёра дзяцей асталося,
«Нятоплена печка, німа што варыць,
«А дзеткі заводзяць і жонка галоса...
«Няйдзі хоць у хату, так труднінька жыць.
«Будзь ласкаў, паночку! як будзе работа,
«Я ўдвое за ласку табе адраблю.
«Дай с пудзік, мей лیتасць над нашай бядотай,
«Пажыч, бо ціж буду я грысці зямлю?!»

И молицца гэтак, и жалицца гэтак,
А сколько сльоз вылиў, сам хыба не знаў,
Клянецца на жонку, клянецца на дзетак,
Што йон не гультай, а што Бог гэтак даў,
Што град выбиў збожэ усё да калиўка,
Так збиў, нібы конь пакачаўся ў траве;
А дображ была так абсеяна ніўка,
Як глянеш, здаецца, па ней штось плыве.
«Эй! шчыра, паночку», йон гэтак гаворэ:
«С сахой, з бараной увиваўся я ў полі.
«Ару, бараную да поту, а скоро,
«А ўсё, каб зрабіці, а ўсё, як найболей;
«Аж глянуці любя, абсеяў шнур цэлы;
«Лялея—пшаничка, авёс і ячмень,
«Лялея—другі шнур, с жытцом ужо белы;
«Хаджу і люблюся кажнынькі дзень.
«Вот, думаю, будзе і крупак, і хлеба,
«Што лішняе, ў Мінск павязу і прадам;
«Вот будзе і соли, эй, ласкаў Бог з неба!
«Атсыплю ў магазын, падаткі атдам...
«Напрасныяж думкі былі усё гэта:
«Нядоли праўдзивай, знаць, родны я сын!
«Напрасна я биўся вясну так і лета:
«Усю маю працу дзень знішчыў адзін.
«Раз неяк на небе з'явілася хмура;
«Усякі з нас летняму дожджыку рад;
«Но тут ішла страшная летняя бура,
«О, Божэ, хацяб не пасыпаўся град!
«Гром глуха грахочэ пад небама высокім,
«Прыцыхнулі птушкі, схаваўся каршун,
«Мигнула маланка атблескам далёкім,
«Ударыў у елку гняўлівы пярун.

«Свет пеклам здаецца, зямля раве дзика,
«Миргаючы, неба, маланак агнём,
«Азвалася бурай шалёнай, вялікай,
«Лясы затрашчэлі; дождж линуў ліўнём.
«Пашоў я на заўтра к пасевам на поле;
«Падходжу, дзе жыта, дзе шнур з ярыной,
«Хацеўбы вярнуцца, няйці ужо болей:
«И смутна, и жутка, сам неяк ня свой.
«Прышоў и... затрэсліся ногі, и рукі,
«Хацеўбы заплакаць, ды і сльоз не дастаў.
«Дзе столькі ўлажыў я і працы, и мукі,
«Мае ўсе пасевы с замлёй град змешаў»...
Так скончыў нешчасны свой жаль вылівачі;
Па тварыж сляза за слязою бяжыць,
Як раницай летняй дзе на сенажачі
Раса на травіцы висиць и блишчыць.
Заплакаў бы, браце, я разам с табою,
Но сльозаў цяперэшні свет не ўзнае;
Сил трэба магучых, каб вальчыць з бядою,
А сльозы, брат высмяюць толкі твае.
Вы скажэце; пэўна, што пан злітаваўся,
Даў хлеба, ці збожа, памог у бядзе?
Ціж знае, чым гора, хто з горам не знаўся?
Паноў такіх добрых нима, брат, нідзе:
Паны толькі могуць гуляці да поту,
И беднаму гэты пры мне сказаў там:
«Плациў я у летку табе за работу;
«Плациж и за хлеб мне: я дарма не дам»!

Г а р э л к а.

Атрутай маею
Хто стаў заливацца,
Астаўце надзею
Мець шчасця у хатцэ,
Мець шчасця, багацця,
Жыць згодна з раднйою,
Спакою зазнаці,
Не плакаць душою.
Я з дзеткамі, з жонкай
Дзень кожны паваджу,
Зазнацца з палонкай
Пад'юджу, параджу.
Маей як атрутай
Душу атуманиш,
И мысли паплутаў,
И светла не гляніш.
Ўсе людзі дружочки,
Ня людзі—анелі!
Атроксяб сарочки,
Каб толькі хацелі.
Таким добрым будзе
З іх кожны бяз меры,
Хоць будуць жэ людзі
Глядзець, як на звера.
Хоць будзеш ты горэй,
Як звер, выглядаці,
О, звер без пакоры,
Штоб шоў кроў глытаці,
На лоб павылазяць
Чырвоныя вочы,

И облик твой сказяць;
Твар плямы абскачаць.
Расхрыстаеш грудзи,
Ты, п'яны гуляка,
Язык жэ твой будзе
Брэхаць, як сабака.
О, дзікім, о, страшным
Зраблю без прагляду.
Га! бойся, нешчасны,
Быць пад маею ўладай.
Сягоння шчасливы,
Як мною зальешся,
А заўтра, о дзівы!
Пиць больш закланешся.
И каяцца будзеш,
Мяне праклинаці,
И сам сябе злудзіш,
Карчомкі не знаці.
Парваць жэ ня меціў
Маих, брат, кайданаў,
Праходзе дзень трэці,
Ты йдзеш ужо п'яны.
Атрутай маею
Хто стаў заливацца,
Астаўце надзею
Калі-будзь разстацца.

Я видзеу.

Я видзеу души сильные,
Вихры каторых няньчыли,

И пели песни дзиўныя,
Каб шли и с хвальшам вальчыли.
Каб вальчыли з непраўдаю,
Каб вальчыли с кайданами,
С кайданами пякельнымі,
З людзких касцей каванымі.

И вышли души сильные
На вальку, на крывавую;—
Дый смерцію акрыліся,
Як несмяртэльнай славаю.

И тольки плакаць хочэцца,
Над гэтымі ахвярамі,
Над гэтым краем змучаным,
Над гэтымі цяжарамі.

И тольки плакаць хочэцца,
Прад цэлым светам жалицца,
Што так зямелька родная
Нядолею нэнкаецца!

И як тут не смеяцца.

(Куплеты).

На нашым хитрым свеце
Усяк живе народ:—
Адзин живе палюдэку,
Други живе, як скот.
Адны другим таргуюць,
Купляюць, як той квас,—
Падноски падбиваюць
Стаячаму не раз.

И як тут не смеяцца,
И праўды не сказаць:
Барон на свеце многа,
Ды некаму страляць.

Вот мчыцца пан на парцэ,
Упражка зихаціць!

И коники абмыты,
И пански лоб блишчыць!

На цэлы свет с пагардай
Дзікім глядзіць казлом!—

А быўже йон недаўна
Авечак гандляром...

И як тут не смеяцца...
(як выжэй).

Вот хцивец грошы многа
С працэнтаў назбіраў,
И хвабрыку паставіў,
Людзям заробак даў.

Працуе душ галодных
Эй, социнки са дзьве;—

А ненасытны хцивец
Крыжавы пот гняце.

И як тут не смеяцца...
(як выжэй).

Вот дохтар, пан вяльможны,
Лекар мужчын, кабет,
Вядзе убогих хворых
Ў атдзельны габінэт;

Пукнуў, паслухаў троху,
И кажэ рубля даць;

А сам, як быў студэнтам,
Шоў бедным памагаць!...

И як тут не смеяцца...

(як выжэй).

Вот ксьондз, служэбник Божы,

Ўвесь навучае люд,

Каб у касцёол хадзили,

Каб не грашыли тут,

Каб к жонкам на вячорки

Ня бегали чужым,

Бяднейшым памагали;

А сам?... ну, Бог и з йим!..

И як тут не смеяцца...

(як выжэй).

Вот аканом пузаты

На чым йосьць свет раве,

Хоць кліоку за капейку

Не мае ў галаве;

И лае так сусветна

Вясковых йон людзей;—

А пасциў жэ недаўна

У вйосцы той свиней...

И як тут не смеяцца...

(як выжэй).

Вот шляхциц, нэндзны шэрпень,

Той выскачак адзин,

Зациркай душу мучэ,

Ужо йон гаспадзин!

Бяднейшаму ўжо брату

Руки не падае,

Хоць сам часнок, цыбулю,

На рынку прадае...

И як тут не смеяцца...

(як выжэй).

Вот мужычок быў хитры;
Абрали старшыной;
Як чорт, перамяняўся—
И свой яму—ня свой!
Зурадникам у шайцэ,
И писарам благим,
Йон мужыкоў, як липак,
Абдзерци рад ва ўсім.
И як тут не смеяцца...
(як выжэй),

Цяпер, мае паночки,
Нихай будзе канец!
Ня ўсёж куплеты пеци
Таки я маладзец!
Нихай каму ня любя,
Што купляцистъ крычыць: —
Хто парася украдзе,
Таму ў вушах пишчыць!
И як тут не смеяцца,
И праўды не сказаць:
Варон на свеце многа,
Ды не каму страляць!

Х т о я?

(Думка).

Я не сокол зоркооки,
Не ароя адважны,
Што так думна за аблоки
Ўзносицца з'йих кажны;

Навэт я не салавейка,
Што пяе так слаўна,
А я толькі вирабейка,
Ўзрошчэны пад Гайнай.
Як йон, край шаную родны,
Не ляту ў чужыя,
И с зимой вальчу халоднай,
Хоць то сэрцэ й ные.
Як йон, сеўбы дзе на плоце
И песни чырыкаў,
Людцаў родных бы ахвоціў,
К лепшай славе кликаў.
Як йон—сад, я хатку, поле
Люблю, хоць не маю,
З вирабейкавай и доля
Мая роўна, знаю.
Вирабейку стужа зморэ,
Або ястрэб схваце;
Мяне ж злome майо гора,
Ў зямлю кине спаці.
Над магилаю крыж с хаткай
Паставяць мне людзи,
Вирабейкава ж дзицятка
Нада мной пець будзе.
И мне будзе смуткаў мени,
Лежучы ў заперци,
За жыцця—слійозы, цярпеня,
А песни па смерци.

К а м у?...

Абецанка—цацанка,
Но не ўсякаму радасць.
(Прыказка).

Каму вас, песні, я нясмелы
Тут буду пець, снаваць з душы?
З душы нешчаснай, набалелай,
Аж, змучан, згину дзе ў глушы?
Ци для тых цйомных, нешчасливых,
Што не патрапяць прачытаць,
Ци для тых светлых, а зласливых,
Што не захочуць вас і знаць?
О! веру, веру, што загнаны
Мяне не здрадзе мой народ;
Но цйомны йон і акаваны,
І бедны мыслі яго ўзліют.
І вы, душы маеі тварэння,
Ў незнанні будзеце марнець;
Таптаць вас будуць без сумлення;
Пацук рукóписі патнець.
Аж нейкі ўчоны моць с прыпадку
Натрапе, с пылу абтрасе,
Чытаць вас стане ат пачатку
Спад акульяў на насе.
Прагледзе й скажэ: «Матэр'ялу
„Для этнаграфіі людзей
„На Беларусі тут не мала;
„Жаль толькі, што німа усей,
„Усёй рукóписі панурай.
„Хвалько паэта! знаць, не раз
„Цаніць даваў яе для шчураў;

„А шчуры ж, спраўджана и ў нас,
 „Истоты подлые, низкие;
 „Пяўдоў йим мысли не ў карысць;
 „Йим праў навуки хоць якие,
 „Дабро чужое рады грысць.
 „Но ўсйож рукóписи я гэтай
 „Так не астаўлю и вазьму,
 „Аб ей и, ким быў той паэта,
 „Стацю састаўлю па свайму.
 „Часць вершаў ў друку апынецца,
 „Ня знішчаць мышы йих саўсим;
 „Песняр «з народа» ўзвесьялица,
 „Што йо ў газетах и аб йим...»
 Так будзе думаць моць вучоны
 И рэшты árкушаў шукаць.

.
 Спали вас, песни, дым чырвоны,
 Чым мае гэт'ки лйос спаткаць!

А т п о в е д з ь.

Вы, паны, мяне с песняй к сабе прызываеце,—
 Майго люду апець справядливую справу;
 Рай, николи няснйоны, вы мне аткрываеце:
 Знайду, кажэце, ў гэтым и долю, и славу...
 Шумна вецер няе песню дзікую, крвавую
 Над зямлёй, злітай потам людзким и кры-
 вёю;—
 Не ганюся, паночки, ой не, я за славаю:
 Чую, доля ня ўзойдзе мне светлай зарою.
 Чую я, чую сэрцэ майо жалосливае,

Душа ные, а болем сдымаюцца грудзи.
Як радзиўся, усё шло са мной нишчасли-
вае;—

Не пацешыли ў смутку и добрыя людзи.
Мяне маці мая не пацешыла родная:
Над калыскаю пела аб цяжкай нядоли.
Яе песням зима втуравала нягодная;
Вихар гэтыя песні разносіў па полі...
Як падрас, сильны стаў, пазнаў свет, не
пацешыла

Мяне моладасць, поўная зводных надзеяў:
Холад, голад, бяду на маім карку вешала,
Ласк за гора свайго з ёй ня видзеў нигдзе я...
Не было для мяне на куце мейсца вольнага;
На маю беднату паглядано з насмешкай;
У парозе было майго мейсца, бяздольнага;
За парогам калючкамі слалася сцежка...
Не пясцілі мяне ручкі дзевачак белыя,
Не шаптана мне слоўцоў сэрдэчных каханья,
Як пустэльнік, як мних у кляшторы, дні
целыя

Жыву так і маркочуся з рання да рання.
Як цыган той, па свеце век целы цягаюся,
Бяз прытоння, бяз роднін'кай цёпльна-
кай хаткі;

Над чужой працай з сіл маладых выби-
ваюся;

Светлай веры у пришласць знікаюць ас-
таткі...

Так, паночки, у прышлую славу ня ве-
рыцца,

И пустых абеданак мне слухаць ня мила.

А што ў сэрцы майом и души цяпер дзеицца,
Буду пець, громка пець, пакуль возьме ма-
гила.

Буду пець не за славу, праз вас абецаную.
Буду пець, бо люблю свайго краю паляны.
Буду пець, бо люблю сваю песню загнаную.
Буду пець, бо мне дар гэты Богам пасланы.

Эпиграмма на К. В.

Што кліюпки трэцяй не стае
У галаве яго,
То гэта, родныя мае,
Чуй шмат я ат каго;
Но каб у пекле аж на дне
Сядзеў, хто лгаць пасмеў:
Йон йих и з роду, верце мне,
Ни воднае ня меў.

Аўторцэ „Скрыпки беларускай“.

Чутка йграеш, гулка йграеш
Ты на скрыпачцэ сваей,
К небу з думкай падлетаеш,
Шчасця жычыш для людзей.
Ў перагонку с салаўямі
Пайці можэ голас твой.
Грайжэ, грайжэ паміж нами!
Песняй вальчы с цемнатою!
Крэпки струны тваёй скрыпки,

У тваей скрыпцэ душа йо,
Ў руцэ сильнай смычок липки
Лйогка ходзиць, як пярцо.
Павядзеш ты йим, и песня
Льецца—простаб слухаў век:
Неяк шчасна, то балесна
Сябе чуеш, чалавек.
Аб чымсь светлым, аб чымсь новым
Твая скрыпка грае нам;
Грае, грае, а ў ей мова
Наша чуецца бяз плям.
Беларуса й яго жонку
Называеш ты людзьми,
Беларусь, яго старонку,
Славиш песнями свайми.
Аж так хочэцца, хоць сцыха,
Тваей скрыпцэ втураваць,
Пиць с таго, што й ты, кялиха,
Аб чым граеш, апеваць.
Гэй, песнярка, болей, болей
Нам на скрыпцэ сваей йграй!
Прывитаем хлебам-соляй;
Дзякуй скажэ родны край.
Бедна нашая старонка!
Яе ж люд бядней яе:
Не апеты песняй звонкай,
И цяпер хтож апяе?
Хто?—як кинеш так прыгожа.
Для сваих ты йграць людзей.
...Эй! играйже той, хто можа:
Плакаць будзе весялей.

„Нашэй Доли“.

Першай беларускай газэце.

Гэй! ўсе разам без патоли,
Беларусы-дзеці!
Пашлём дзякуй «Нашэй Доли»,
Роднинькай газэце.
Нам яе радзімай далей
Ня будзе ўжо браку;
Шмат гадкоў шчыра чакалі,
А цяпер—ой, дзякуй!
Дзякуй тым, хто нашу мову
Родную ўскрэшае;
Хто цямоты ў родным слову
Нашы спрашае.
Дзякуй! і хай «Наша Доля»
Часцей к нам прыходзе;
А з ей праўда і з ей воля
Зажыве ў народзе.
Праўда, шмат расце бадыляў
Нам на сцежцэ нашэй;
А магила пры магілі
Дзікай пусткай страшэ;
Але «Доля» хай адважна
Ляціць к нам, загнаным,
К грамадзе нашай сермяжнай,
К горам гартаваным.
Ўрагоў нашых рык шакалі
Не страшэн і ўгрозы,
Бо, бо нас узгадавалі
Кнут, кроў, пот і сльозы.

Прыкупиўшы соли-хлеба,
Прывітамо «Долю»,
Як анійола Бога з неба,
Як святую волю!

Беларускай Выданицкўай Суполцэ,

„Загляне сонцэ и ў нашэ ваконцэ“.

Прывет вам, прывет з найцямнейшай ста-
ронки,

Ат брацеў, ат сйостраў загнаных сваих,
Шлю радасци поўны, шлю с песняю звонкай:

Витайце, сяўцы нам збажынак таких!

Мяцелицы нашу айчызну зглушыли;

Найлепшых авечак уносяць звяры;

Жыццё тут зацыхшы, як сон у магілі;

Тут цёмна, не знаци ни дня, ни зары.

Тут крыўды нешчасных галосаць а мшчэнні;

Для духа и цела бракуе тут хлеба.

А мора сльоз вечных, гэі, вечных цярпенняў,

Пажараў—сто сонцаў, каб высушыць, трэба!

Хоць силаў гартоўных не стаць тут няможэ:

Их голад, и холад, и кнут гартаваў;

Но сон их, ах! крэпки, хто смелы стрывожэ:

Сябе хто б таким усясильным назваў?...

Вы зоркаю яснай над гэт'кай зямлёю

Усходзице сцэжки цямнот асветляць;

Выходзице с светлага знання сяўбою,

Вы хочэце ўспійоных будзиць, паднимаць.

О, каб жэ цяпер вы, яснеючы зоркай,
Мил'ёнамі сонцаў зардзели для нас!
И гэтые сонцы, ды ў нашы ваконцы
Унесли с сабою шчасливасці час.
Нас восем мил'ёнаў!—эх! би нам паклоны,
Чужник ўсяк, прылипшы да нашай зямлі!
Нас восем мил'ёнаў... эличы хто, шалёны!
А гора чамуж мы й кайдан не змагли!
Но досыць нарэкаць, як калісь за прыгону!
Жычэння да вас лепш адно йшчэ ляці:
Каб гэтые носем и с чымсь мільёнаў
Ўсе ў вашэй Суполце сябрамі былі.
Гэй, дзівы над дзівы, мкне гоман грамлівы!
Глядзіце, ўстае беларускі народ;
Айчызну будзе на борах, на нивах.
Што гэта?—то йдзеі, то праўды прыход.

Атплата кахання.

(Здарення праўдзивае).

Вы хочэце казкі?—ну, добра, ну, ладна!
Садзіцеся вот дзе, слухайце прыкладна.
Яж збаю, пакуль дзень загляне ў ваконце,
Но толькі не казку, а праўду, як сонце!

На свеці, на белым, пад Гайнай убогай,
Жыў шляхціц багаты; меў поля йон многа,
И конікаў сытых, и ўсякай скаціны,
И грошы, што чуць йіх ня мерыў асьмінаі.

Не знаў йон, што голад, што холад, што
праца;

Еў смачна, спаў доўга,—пан исты с палаца!
Шмат слуг на яго працавала у поли,
Што праўда галодных, абдзйортых найболи,
А йон жэ, йим плацячы марныя злоты,
Стаяў, як над быдлам, ганяў да работы.
Вот гэты то шляхциц, вот гэты багаты,
Пан новай и гонтами выкрытай хаты,
Меў нескількі сйостраў, а стройных и ми-
лых,

Прыгожих у твары, здаровых на силах;
Кроў, проста здаецца, змешаная з млекам.
Спаткаўся дзе з йими,—бида с чалавекам:
Загине напэўна з душою прастачай.
И сонца ня ўгледзе, и хатки ня ўбачэ!—
Аж так счараваці патрафяць галубки,
И ихние грудзи, и вочы, и губки!
А надта адна з йих, што звалася Зосяй,
И зграбнiнька ходзе, галоўку лепш носе,
И лепей смяецца, и лепей миргая,
А ўся, як малинка, як кветка жывая!
Ци гдзе загаворэ, ци песню зацягне,
То слухаў бы вечна, так кожны прысягне:
Ой, гетакай песни, ой, гет'кай гаворки
Аж слухаюць птушкі, ўсмихаюцца зоркі.
Цяпер вам цикавасць, ци гэта паненка
У грудках, у пышных, пад крамнай сукенкай,
Ци мела там сэрца, што шчырым каханнем
Магло адазвацца хоць раз прад скананнем?
Ой, мела напэўна, ой, моцна кахала!
Цяпер так сэрдэчна кахаюцца мала.

Пад горкай, пад крутай, пры цихай да-
линцы,
Над вузенькай рэчкай, абапал гасцинца,
Разселися хаты апуцэнай вйоски,
Ў каторай то садзик, то дзьве-тры бярозки
Яснейшым прыветам здаюцца для хатак:
А далей—вясковы адзин недастатак:
Пахылыя хаты глядзяць на староны;
На стрэхах камамі парос мох зялёны;
Спрухнеўшыя сцены ў зямлю паўежджали;
А шыбы у вокнах ня больш па дзьве цалі.
Цікавасць, ці праз так малое ваконцэ
Загляне у хатку калі нібудзь сонцэ?

У нізкай хачинцы, ў ваднэй з найбяднейшых,
Ў ваднэй з няйцямнейшых, ў ваднэй з
найкрывейшых
Рос Янка, Лявончык па бацьку, Прывада;
Прыгожы быў хлопец, дзеўчатак прынада.
Што возьме, то зробе, зух першы ў забаве.
Не мае плям чорных на сэрцы, на славе;
У вйосцы, у роднай йон добрым суседам,
Ня крыўдзе дзяцей, не смяецца над дзедам,
Прыветлива с кожным спаткаўся, разстаўся.
Ой, добры быў Янка, хоць з горам то знаўся.
У двор на работу хадзіў йон штодзенна;
Там с працай усякай спраўляўся сумленна;
Дзе толькі ні стане, працуе ў вахвоту,
И славы дакажэ, рваць будзе да поту;
Столетнюю хвойку поваліць у боры,
Корч выдзерці ў пасецы Янка ня хворы;

Загончык як выараў, глянуці мила,
Пракосик прагоне, то значна, дзе сила;
За руки, за працу і чэсць і пахвала!
Быў Янка работнік, якіх цяпер мала!
А хоць грашмі бедзен, другим чым багаты:
Зайздросцілі хлопцы, любілі дзеўчаты,
Любіла і Зося, шляхэцкая дочка,
А гэтаму сведкай і садзік, і ночка.

Хто пройме, прагледзе спаткання, гулянькі,
Мірганкі і шэпты каханка, каханкі?
Хто злічэ па колькі друг дружку цалуе?
Ой, трудна пазнаці, ой, трудна збадаці.
Злаецца, штось бачыш, дай рэшты не знаці,
Бо ночка каханню спрыяе заўсёды,
Збаўляе каханка ат кепскай прыгоды.
А шчыраж, а мила і Зося, і Янка,
Янук, сын мужыцкі, а Зоф'я, шляхцянка,
Што ночку бяз сведак адны карatali,
А шчасці кахання міленька шапталі.
А часам і смутныя думкі зазвонюць
Да сэрца закаханых; яны іх разгонюць,
Абняўшыся шчыра сваім цалаваннем.
Эх, добра хоць трохі пажыці каханнем!
Так смутна, так горка таму жыць на свеці,
Каму лёс кахання ў душы не разнеце,
Хто братняй душы ў жыцці не спаткае,
С каторай бы міласць сплывала святая,
С каторай бы з горам сваім падзяляўся,
І ў жалі паплакаў, к грудзям прыхіліўся.
— «Эй, Зося!» так Янка гаворэ, бывала:
«За што мяне шчасця такое спаткала?

«А можэ нешчасця, а можэ и слійозы?..
«И сам я не знаю, ци пьян, ци цвярозы.
«Ты, панна, и любіш мужыцкага сына,
«Убогага хлопца, пасажна дзяўчына—
«Што людзи, што брат твой на гэта нам скажэ,
«Як праўду пазнае, загадку развяжэ?
«Ты ж паняй и будзеш, и выйдзеш за пана;
«А я буду плакаць ад рана да рана;
«Аж высахне сэрцэ, кроў ў жылах застыне,
«И ўсё с таго жалю па пекнай дзяўчыне».
А Зося за шыю прыцісне да сэрца:
«Ой, Янка, ой, лгун ты, нядобры ашчэрца!
«Ци ж Зосі ня верыш, што шчыра так
любіць,
«И Янку праз міласць напэўна ня згубіць?
«Як любіць сегодня, любіць будзе вечна,
«И Янка мой добры спаць можэ бяспечна».
Так Зося гаворэ, и Янка забыўся,
Што с паннай, з багатай так шчыра злю-
біўся.

Цалуе, мілуе, и ночка йим гетак
Минуткай праходзе; аж летніе ўсе так
К канцу ўжо збліжались; поле пусцела,
И восень падходзіла сцixa, нясмела.
И вот хоць нарэшце лйос чорны йих
здрадзіў:
Падгледзіў брат Зосі йих схадзкі у садзе.

Ноч шатою ційомнай зямлю абхінула;
Жыццё ўкруг замйорла; прырода заснула.
На небі дзе-нё-дзе заблыскалі зоры;
Наехалі хмараў дажливые горы,

И зорки пагасли, и ўсёо спиць на свеци,
Адзин чалавек жэ ня спиць нешта прэцэ.
Ня спиць пан Лаўчынски, той шляхциц багаты;
Агонь яшчэ свецицца с панавай хаты.

Акропнаю зэмстай палае блюзнерца,
Як ночь на Пакровы, сам чорны и сэрца;
Не бачэ йон света, ни праўды, ни Бога,
Ня хочэ ўжо знаци нікога, нічога;
Ўсёо ходзе па хаце, шалее са злосци.

— «Як можна? шляхцянка, — род пански
косць с косци —

«З мужыцкай крывёю змешацися хочэ!
«На свет паказаци ня будзе як вочаў.
«Той Янка, хамула, паненку абниме...
«О! смерць яго ўперэд с зямлі гэтай прыме!»

Так чорныя думы адна за другою
Снуюцца ў тырана, як стада зимою
Ваўкоў згаладалых, ня сытых ніколи,
Шукаючу жыру, валочуцца ў полі;
Валочуцца, аж дзе ахвяру спаткаюць
И выдзяруць сэрцэ, и вочы зглытаюць.
Эй, страшна, эй, жутка спаткацца з ваўкамі!
Страйшней жэ с тым зверам, што ўходзе
меж нами,

Як мы, чалавекам, а сэрцам пантэра;
О гэт'ки звер горшы за ўсякага звера!
Снуецца Лаўчынски па хаце, як мара.
Чорт цешыцца: будзе, для пекла ахвяра;
Што хвиля крываўшую зэмсту знаходзе;
Што хвиля чарнейшыя мысли наводзе.
И шэпчэ: «—Забий! йдзи! як спиць у вадрыве,
«Ци ў садзе, як зловиш яго пры дзяўчыне,

«Ци ў лесі, як пойдзе табе сеч бяргвення,
«Але забий толькі, ня бойся сумлення!»
Яшчэ с сабой вальчэ, яшчэ аглянуўся
На кут, дзе абраз быў; душой страхануўся;
Схвациў тапор востры рукой подлай, смелай,
И выскачыў с хаты глухі, азвярэлы.—
А хмары на небі ішли і стагналі,
И якбы бязбожніку грозна крычалі:
— «Апомніся, грэшны, вярніся да дому!
«Аб гэтым ноч-маці не скажэ ні кому».

У вёсцы, так кажуць, живе люд шчасліва,
Сжываецца з горам, і с працай, і з нивай;
У вёсцы у ціхай люд, кажуць, менш
грэшэ,

Пакусаў менш мае, малым сябе цешэ.
И сцэнаў крываваых менш найдзем у вёсцы;
Ну, праўда ж, як грушы растуць на бярозцы!
И ў местах, і ў вёсках шальмоўства вя-
дзеца,

А толькі у месці скарэй хто уп'ецца,
Скарэй і сагрэшэ, другога закрыўдзе;
У местах няўмысне сабаку забіў дзе,
А ўжо на свет цэлы разбрэшуць газэты,
Як бы генералам сабака быў гэты!
А ў вёсцы ж прыгледзся на крыўды, на
сліозы,

Што выльюць напрасна у спекі, ў марозы,
Што за сабак згіне людзей нишчаслівых,
У лесе пад дрэвам, з натуگی на нивах,
А колькі на цёмных святлейшых чыгае,
И больш дзе хто с працы другіх карыстае?

Не скажэце ў местах, бо знаеце сами,
Што вйоска больш злита людзкімі слязамі.
У вйосцы, хоць горка пакрыўджэны плачэ,
Маўчаць кожны будзе так, як і не бачэ;
Занадта сляпы люд, занадта баіцца,
Каб мог йон за крыўду сваю уступіцца.
Праз тое і вйоску так хваляць паэты,
Найбардзей такія, што з'еўшы катлетаў,
Віном яким смачным катлет той закусяць;
О гэт'кіе пэўна, а шчасці пець мусяць.

У пуни у панскай, як мертвы, спиць Янка,
Ня вышоў да саду спаткацца с каханкай.
(Таго дня да Мінска паехала Зося).
Ой, дзіўныя часам сны ночка прыносе!
Вот Янка шчаслівы, ўжо гора не знае,
За жонку ўжо Зосю харошую мае,
Ўжо ў новай хадінцы яна гаспадарэ,
А ў стайні ржэ конікаў сыцінкіх пара,
Саха валоў рослых, чатыры каровы
Скубецца на лузе; лясок жэ сасновы
Туж блізка пры хатцэ сячэ Янка смела,
Да пана не мае ніякага дзела.
Ня трэба ўжо ўсякаму рук цалаваці.
Шмат мае йон поля і шмат сенажаци;
А ўсё гэта працай дабыў йон пачцівай,
Як жыць пачалі яны с Зосяй шчасліва;
Да трохі прынёсла яна і ў пасазе,
А важнае—миласць, што лепш багатств князя
Ва ўсём памагае рукамі і радай,
Прад йім не азвецца ні плачэм, ні звадай;
І робицца радосна Янку на сэрцы,

Што гэтак шчасливы, што ўжо ў паняверцы
Ня мучыцца горка, як 'перэд бывала:
Но раптам вот гэтага шчасця не стала...
Акропная видма падходзе, здаецца,
Зубами скрыгочэ и дзика смяецца.
Збудзіўся, глядзіць йон на здання благое,
И крыкнаў: «Паночак! за што? за якое...»

Спиць вйоска сном крэпким па працы, па
цяжкай,
Начлежники ў лузе пад буркай, сермяжкай,
А ў хатах дзеўчаты, и дзеці, и бабы,
На ложках, на лавах, на печы—дзед слабы,
Нидзе ани шуму, ни плачу, ни крыку;
Ня чуць и кляцьбы тэй, якой днём бяз лику;
Алзін толькі вецер шамочэ бярозкай;
Сава загукала, гэт, недзе за вйоскай,
А далей ноч-пани, и пуста, и глуха...
Но вот даляцеў гук да чуткага вуха:
Што гэта?... Збудзіліся людзі с пасцели,
У цэркаўцы блізкай званы загудзели,
Што гэта, што гэта? хоць поўнач на свеце,
Так видна, як сонцэ на небе ўжо свеце.
— «Пажар, гэі пажар!» так вакруг загудзела,
Крычаць: «Сабирайцесь!» — гасіць дружна,
смела.

Гарыць у дварэ у Лаўчынскага нешта;
Гасіце, згарыць там будынкаў и рэшта!»
Сабраліся людзі, но толькі па часе:
Нихто ўжо агню ни залье, ни загасе.
Гарыць пуны панская, бухае пламям;
Крывавым на неби становіцца знамям.

Бязсильны тут людзи, бязсильны их руки,
Хтож зближыцца к пламяю на боли, на муки?
И... пуня згарэла. Тарчыць куча сена;
Дымяць галавешки, астатки ат сценаў;
Цягаюць их людзи з агню на староны.
Но, Божэ! што гэта? корч нейки звуглійоны...
Хто толькі ні ўзгляне, ўцिकाе с трывогі;
Корч мае людзкіе і рукі, і ногі!
Пры тулаве, знаць, галава чалавека—
Косць толькі: нямаш ні вачей, ні павекаў.
Пазнаў народ, што хтось згарэў с пуняй
разам,
Пакленчыў над трупам, якбы над абразам.
Пазнаці люд хочэ, хто марне так згинуў,
Свет гэты пакинуў, радню ўсю пакинуў?
Глядзяць, аж тут раптам енк страшны раз-
нійосся,
Аж кажны смуціўся, аж кажны затросся.
Енк гэт'кага жалю, енк гэт'кай балесці,
Што можэ душой і тырана затрэсці.
Так крыкне па страчэным любым дзяўчына,
І маці так енкне, хаваючы сына.
І маці тут родная труп той пазнала,
Пазнала таго ў нім, каго ўзгадавала,
Хто хлеба ей беднай насыў яшчэ ўчора,
Хто быўбы ей беднай на старасць падпорай.
Эх, сын яе родны, эх, Янка прыгожы
Ляжыць няжывым на пасцели, на божай;
Не ўстане на веки і свету не ўбачэ...
І плачэ так маці, і горка так плачэ;
А з ёю, здаецца, і ночка галосіць,
І слёзы збірае, і к Богу заносіць.

Циж добра, циж лйогка? эй, пане, эй, мсцивы!
Што Янка у пуни згарэў нешчасливы?
Тваяж гэта, браце, рука учынила,
Што будзе на свеце аднэй больш магилай,
Аднэй больш магилай, а сльозаў бяз меры.
Прыгледзься, што зробіў ты ўзмахам сякеры?
Вот Янка забиты, вот Янкава маці
Убогая мусіць ісці жабраваци,
Бо ўжо працаваці за стара, за слаба,
Ня то што мужчына, ат, ведама,—баба.
А што скажэ Зося, як з места прыедзе?
Што скажэ, як спаленым Янку угледзе?
Ну цешся, ну цешся пацехаю ката!
Ужо дамавіна гатова на брата.
Циж добра, циж лйогка, эй пане, эй мсцивы!
Што Янка у пуни згарэў нешчасливы?
Так голос таемны пытаецца пана;
Но грысці сумленне циж можэ тырана;
Раз толькі надумаўся збродню ўчыніці,
Ахвяру праз зэмсту са евету згубіці,
То пэўна што плакаць па збродні ня будзе:
Ня будзе йсці роўна, хто раз ужо зблудзе.
Світае. Вот Зося ўжо з Мінска едзе,
Вясёлая цешыцца, Янку угледзе;
Усё ей так мільм, як лепей ня трэба,
І гэтыя людзі, і поле, і неба;
І рада смяяцца, і рада спеваці,
І с хлопцам харошым пайсці пагуляці.
Прыехалаж панна на плач, не на йгрышчэ,
Убачыла с пуни адно пажарышчэ.
Што ўбачыла далей, сказаці ня можэ;
Два выбеглі слоўцы: «о Іезу! о Божа!»

И руки заломе, и крыкам шалйоным
Азвалася с жалю над Янкам звугльоным.
На брата узгляне; маўчыць той панура,
Зубами заляскае, вочы зажмурэ.
Напрасна дзяўчына аткрыць праўду хоча;
Сжымаецца сэрца, цякуць сльозы з вочаў...
Га! чымся так жыці, лепш легчы у гробе.
У сльозах, у муках, у цяжкай жалобе
Праходзе дзень гэтак; ноч сцixa ўжо пхнецца;
А Зося ни мйорта, ни жыва снуецца.
Прашла ноч, и раницу сонцэ прыгнала,
Дзеж панна? но панны с пасцели не стала.
Збудзіліся слуги, и пан прабудзіўся.
Сястры нима дома; спачатку здзивиўся,
Но потым и чорные мысли абсели.
Циж Зоси праз тоя не стала с пасцели,
Што спалены Янка?... Тут болей затросся,
Заныла на сэрцы, страх нейки прайёсся.
И выскачэ с хаты, и крыкне на слугаў,
Заве ат работы, ат косаў, ат плугаў:
— «Эй, людзи! дзе Зося, дзе ваша паненка?
«Шукайце усюдых, за хатай, за сценкай;
«Была тут у хаце, няўжо яна ў поли,
«А можэ, а можэ... неўбачу николи!...
«Шукайце, шукайце! бярыце багацце,
Но тольки каб Зосю я видзеў у хатцэ»!...
Крычыць так Лаўчынски на ўсе на староны,
А дзика, а страшна, як звер, як шалйоны.
И збеглися людзи, шукаюць, гукаюць;
Напрасна! дзе Зося, дзе панна, не знаюць.
Аж глянуў брат родны у сад на сасонку;
Висиць сястра пана, висиць на пастронку.

У тры дни дзэве ямы на трупы капали:
На мógилках Янку-хамулу схавали,
А далей, за мógилки—гожу паненку,
Народ жэ над дзвйома малиўся и кленкаў.
Нябошикаў несли хаваць неяк зрана,
Пад вечар жэ везли ў вар'яцки дом пана.

Эй, кончана казка! Ну, як вам здаецца?
Ци праўды ў ей многа, ци лжэ, ци смяецца?
Мнеж верце, што гэта йосць праўдай звы-
чайнай;

Спытайцеся толькі старэйшых пад Гайнай;
Там кажны з ахвотай разкажэ вам гэта.
Хоць там яшчэ гора людзей не апета;
Но ў вустных паданях жыве и жыць будзе,
И сведчыць сабою шчасливых а блудзе.
Закинеце, можэ, што ў казцы на пана
За многа усяких шальмоўстваў складана?
Нихай жэ багаты пан кепска ня чыне,
Напэўна и казка ня ў чым не абвине.
Бо што зробе бедны, з бяды што натворэ,
Такога и казка не так абгаворэ;
А створэж багаты дзе подласць якую,
И з роскашы праўду падопчэ святую,
Ни ў чым не дазнае ат прышласци ласки:
Таким не даруюць ни людзи, ни казки.

С п и с.

	Стр.
1. Я не паэта	1
2. К песням	2
3. С песняў а сваей старонцэ	3
4. С песняў беларускага мужыка	5
5. Я мужык-беларус	6
6. Шумные бярозы	7
7. Пажалей мужыка	9
8. Гониш мяне, паничок	10
9. Лапці	11
10. Саха	12
11. С песняў мужыцкіх	14
12. А ты, браце, спи!	15
13. Ня рвися к багатым	16
14. Мая хатка	17
15. Так-не, так не!	18
16. Ах! ці доўга	19
17. З маіх песняў	21
18. На старую ноту	22
19. Ой дана, ой дана!	24
20. Панич и Марыся	25
21. Весна	27
22. С песняў аб вясне	28
23. Восень	29
24. З асенних напеваў	33
25. Зима	34
26. Да дзеўчатак	35
27. Касцу	37
28. А хто там ідзе?	38
29. Любімось, мае суседзі!	39

30. Шавец	40 и 118
31. Песня а песнях	41
32. Плачуць мае песни	42
33. Дзяўчынка, галубка мая!	44
34. Да мужычка	45
35. Люли, люли, мужычок!	46
36. Перэд вясной	47
37. Песня вольнага чалавѣка	48
38. С песняў а битвах	49
39. Песенька для некатарых маладых людзей	50
40. Хоць ты, сэрцэ, лопни, трэсни!	51
41. С песняў аб мужыцкам горы	52
42. Нудà	54
43. Песня жнеяў	56
44. Да сваих думак	57
45. Думки	60
46. С прайотныхъ дум	61
47. С црайотных думак	62
48. З маих думак	63
49. Канюх. (Падане)	64
50. Над магіламі	67
51. С прасоння	69
52. Як пайду я, пайду	70
53. Ой, чаму на хаты гэтыя	71
54. Чагоб я хацеў	72
55. На добры, стары лад	73
56. Нябошчык	74
57. Шчасце	76
58. Адзин	77
59. Над сваей айчызнай	78
60. Вольха	80
61. Я бачыў	80
62. Липа	81
63. Думки (з украінскага Шэвчэнкі)	85
64. Парà	87
65. На жалейцэ	87
66. Каму?	88

	Стр.
67. Сон на куццю	89
68. Шчупак, Лебедзь и Рак	90
69. Над калыскай	91
70. Чаго нам трэба	94
71. Змачу пйорка	95
72. Пры скацине	96
73. Падарожны	97
74. Працуй!	99
75. Сяўцу	100
76. Кепска, братцы, жыць нам стала!	101
77. Гэта крык, што живе Беларусь!	102
78. Сватаная	104
79. Малады на вяселлі	107
80. Агародник	109
81. Сцйопка Жук	111
82. Бабулька, прадаўчыца зйолак	116
83. Старцы	119
84. Касьба	121
85. Град	122
86. Гарэлка	126
87. Я видзеў	127
88. И як тут не смеяцца (куплеты)	128
89. Хто я? (Думка)	131
90. Каму?	133
91. Атповедзь	134
92. Эпиграмма на К. В.	136
93. Аўторцэ «Скрышкі беларускай»	136
94. «Нашэй Доли» (Першай беларускай газэце)	138
95. Беларускай Выдаўніцкай Суполцэ «Загляяе сонцэ и ў нашэ ваконцэ»	139
96. Атплата каханья	140

А Б М Ы Л К И.

Просим выбачиць, што праз недогляд верш «Шавец» знайшоўся тут выдрукаваным два разы: на стр. 40 и 118, а такжэ просим паправиць вось гэтыя абмылкі:

Стр.	Верш.	Надрукавана.	Папраў і чытай.
1	4 зверху	песенку-думку	песеньку-думку
»	15 »	Беда, яго маці	Беда яго, маці,
»	6 знизу	и песен	и песняў
»	2 »	Долюб	Долю
2	2 зверху	стала	стала.
»	3 знизу	летамъ	летам.
3	13 »	дрозды гусь	дрозд ды гусь.
»	9 »	куп'ю.	куп'ю.
4	16 »	Як калиб	Я калиб
»	12 »	У хаце	Дома
5	1 зверху	С песняу	С песняў
»	3 »	Усимъ рад	Усим рад
»	4 знизу	Я змагц	Я змагчы
»	3 »	вузки,	вузки
7	1 зверху	высокинъкий	высокинъки
»	15 »	Нады лбом	Пад илбом
»	20 »	песенки	песеньки
»	4 знизу	Шумныя	Шумныя
»	1 »	Дый не маю слюз.	Ды нима ўжо слюз.
9	15 »	и сыты	и сыт.
»	13 »	закрыты.	закрыт.
»	7 »	За кроў	Йон за кроў
»	6 »	Прыйдзе	Прыдзе
12	10 зверху	Многия	Многие

Стр.	Верш.	Надрукавана.	Папраў і чытай.	
42	7	зверху	песенка	песенька
»	11	знизу	Узбураны	Ўзбураны
»	3	»	море	морэ
»	17	»	Гюблю	Гублю
»	12	»	вольнымъ	вольным
43	3	»	Узбураны	Узбураны
44	1	зверху	Дзяучынка	Дзяўчынка
»	4	знизу	двюх	дзвюх
45	8	»	жордку	жэрдку
46	12	»	Свищаць	Свишчаць,
47	7	зверху	миласць да брата	миласць-дабрата
»	12	»	Лынула	Хлынула
»	13	»	у носе	ў носе
»	18	»	хлевох	хлявох
»	19	»	Адзваицца	Адзваецца
»	5	знизу	Глядзиць шыны на колах, ци збиты.	Глядзиць, ци шы- ны на колах узбиты.
»	2	»	ураджай спорны	ураджай, спорны
48	4	зверху	соцень шаекъ	соцень, шаек
49	8	»	такія	такіе
51	9	знизу	возьмуць	возьмуць
53	7	зверху	у паняверцэ,	ў паняверцэ,
56	18	»	вочи	вочы
57	1	»	дляучынки,	дзяўчынки,
»	3	»	гучныя	гучныя
57	11	знизу	на горах	па горах
58	6	»	як лучынка,	як лучынкай,
60	12	»	ца поли,	па поли,
61	7	зверху	й слійозаў морэ!	и слійоз морэ!
»	16	»	Палячу	Паляту
62	2	знизу	скаргу	скарґу
63	3	зверху	дубы хвойки,	дубы, хвойки,
»	3	знизу	Не лячу	Не ляту
»	1	»	то й сэрцэ	то сэрцэ
64	4	зверху	славе б кликаў	славе кликаў
»	5	»	Як йон, сад я хатку,	Як йон сад, я хатку